

DOĞU AKDENİZ'DE ENERJİ BAĞLAMINDA DEĞİŞEN DENGELER

ÖĞr. Gör. Erdi Őafak

Bu çalıŐmada yer alan görüŐler yazara ait olup Yakın Doğu niversitesi'nin kurumsal görüŐleri değildir.

Rapor 2/2019

Yakın Doğu EnstitŐs (YDE)
Near East Institte (NEI)

YDE Rapor
2/ 2019

Editörler:

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Çıraklı (Müdür Vekili, Yakın Doğu Enstitüsü)
Ercan Çitlioğlu (Başdanışman, Yakın Doğu Enstitüsü)

Copyright @ Yakın Doğu Üniversitesi, 2019

Tüm hakları saklıdır.

Birinci Baskı

ISBN: 978-605-9415-53-8

Kütüphane Katalog Bilgileri

Doğu Akdeniz'de Enerji Bağlamında Değişen Dengeler

Rapor

Yakın Doğu Enstitüsü Yayınları

Yakın Doğu Üniversitesi Matbaası Lefkoşa/KKTC

Tel: 0392 680 2000 - 321.

Yakın Doğu Enstitüsü (YDE)

Yakın Doğu Üniversitesi Büyük Kütüphanesi, Ofis: 50

Yakın Doğu Bulvarı PK/99138

Lefkoşa/KKTC

Tel: 0392 680 2000 -532.

Email: yde@neu.edu.tr

Web: yde.neu.edu.tr

Özet

Doğu Akdeniz Bölgesi stratejik önemini korumakla birlikte, keşfedilen yeni enerji kaynakları ile küresel aktörlerin ilgisini üzerine çekmiştir. Bölgede mevcut bulunan sorunların ötesinde enerji krizinin de yaşanması dengelerin yeniden kurulmasına neden olmaktadır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz'de sondaj faaliyetlerine başlaması ve sonrasında Türkiye'nin tepkisi çalışmamızın ana konusunu oluşturmaktadır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz ile ilgili geliştirmiş olduğu yeni politikalar bundan sonraki sürecin seyri bakımından önem teşkil etmektedir. Uluslararası güçler ve bölge ülkeleri açısından da "Doğu Akdeniz Krizi" bölgesel olmanın ötesinde küresel sorunlara yol açabilecek bir potansiyele sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Enerji , Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Uluslararası Hukuk

Abstract

Whilst continuing to remain strategically important, the newly discovered energy resources in the Eastern Mediterranean have rendered the region especially critical for the global actors. Indeed, beyond the existing challenges the region in recent years has also witnessed a new reconfiguration on the heels of the energy crisis. This report deals with a particular aspect of the ongoing power reconfiguration in the Eastern Mediterranean that is the Greek Cypriot Administration's attempts to exploit the recent gas discoveries off the coast of the island and the strong reaction this has received from Turkey toward what Ankara considers unlawful, unilateral action. Turkey's energy policies and geopolitical strategies toward the Eastern Mediterranean remain crucial for the future developments in the region as the latter also carries the potential to spill beyond the regional confines onto creating new challenges at a truly global level.

Key Words: Eastern Mediterranean, Turkey, Greek Cypriot Administration, Turkish Republic of Northern Cyprus, International Law

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
DOĞU AKDENİZ'İN JEOPOLİTİĞİ	2
DOĞU AKDENİZ NEDEN ÖNEMLİ	2
DOĞU AKDENİZ'DE DOĞAL KAYNAKLARA İLİŞKİN ARAŞTIRMALAR.....	5
2011 PETROL VE DOĞAL GAZ ARAMA KRİZİ İLE BAŞLAYAN SÜREÇ.....	9
DOĞU AKDENİZ SORUNUNA TARAFLARIN DENİZ YETKİ ALANI SINIRLANDIRMALARI İLE İLGİLİ TUTUMLARI	15
TÜRKİYE	15
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ.....	22
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ.....	23
YUNANİSTAN.....	27
AVRUPA BİRLİĞİ.....	29
İSRAİL.....	32
MISIR.....	33
LÜBNAN.....	34
İNGİLTERE (ADADAKİ EGEMEN ÜSLERİ).....	36
FİLİSTİN.....	39
SURİYE.....	41
DOĞU AKDENİZ KRİZİNDE YAŞANAN SON GELİŞMELER	42
SONUÇ	44
KAYNAKÇA	46

DOĞU AKDENİZ'DE ENERJİ BAĞLAMINDA DEĞİŞEN DENGELER

GİRİŞ

Jeopolitik önemini tarih boyunca sürdüren Doğu Akdeniz, son dönemdeki petrol ve doğalgaz keşifleri ile birlikte dikkatleri üzerine çeken bir bölge konumunu almıştır. Deniz yetki alanları ile ilgili yaşanan sorunlar uzun yıllardır çözülemeyen Kıbrıs sorununu da olumsuz etkilemekte ve muhtemel bir çözümlü geciktirebilecek nitelik taşımaktadır.

Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmeler ile ilgili olarak devletler bir takım stratejiler geliŐtirmekte ve var olan hidrokarbon yataklarının işletilmesi noktasında uluslararası hukuka uygun davrandıklarını iddia etmektedirler. Başta Türkiye ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile yaşanan gerilim, diğer devletlerin de konuya bir Şekilde taraf olmasıyla uluslararası bir sorun halini almıştır.

Doğu Akdeniz bölgesinde yaşanan gelişmeler son dönemde önemini daha da arttırmıŐ ve uluslararası aktörler bölgeyle daha fazla ilgilenir duruma gelmiŐlerdir. Bölgede yaşanan gelişmeler nedeniyle Türkiye'nin ya da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bölge ile ilgili var olan haklarını muhafaza etmesi ve bu haklarına göre hareket etmesi kaçınılmazdır.

DOĞU AKDENİZ'İN JEOPOLİTİĞİ

DOĞU AKDENİZ'İN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

Doğu Akdeniz, genel coğrafi konumu itibarıyla Dünya'nın doğusu ile batısını birbirine bağlayan ticaret yolu üzerinde bulunmaktadır. Zira Doğu Akdeniz, Türkiye ve Suriye üzerinden Mezopotamya ve Yakındoğu'ya, Süveyş Kanalı ile de Arap Yarımadası'na ve Basra Körfezi'ne kadar ulaşmaktadır. Kıyısı olan devletler ile Avrupa, Güneydoğu Asya ve Afrika ülkelerine yapılan deniz ticaretinin düğüm noktası olan Doğu Akdeniz'in önemi, Süveyş Kanalı'nın açılması sayesinde Avrupa-Uzakdoğu hattı, Ümit Burnu'ndan geçen yola göre 7.000 deniz mili kısalmış olmasıyla daha da artırmıştır¹.

Harita -1: Doğu Akdeniz Coğrafyası²

¹ Cihat Yayı, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye"(Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması), *Bilge Strateji Dergisi*, Cilt:4 Sayı: 6, 2012, s.4.

² Kaynak: http://plato-dialogues.org/tools/images/bigmaps/east_med.gif. (Erişim Tarihi:10.07.2015).

Doğu Akdeniz'in (dolayısıyla Kıbrıs'ın) önemi, 2000'li yıllara ulaşıldığında daha da artmış durumdadır. Bölgenin, dünyanın önemli deniz ulaştırma yollarını bünyesinde barındırması, bölgede keşfedilen hidrokarbon kaynakları ve bu bağlamda Kıbrıs Uyuşmazlığı, Türkiye'den Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'ne boru hattı ile getirilmiş olan su, 2010 yılında *Arap Baharı*³ olarak ortaya çıkan gelişmeler Doğu Akdeniz'i çok daha önemli hale getirmiştir. Farklı değerlendirmeler olsa da bölgede varlığı tahmin edilen enerji kaynaklarının büyüklüğü göz önünde bulundurulursa, Doğu Akdeniz sadece enerji transferinde önemli bir kavşak olmakla kalmayacak, aynı zamanda bir enerji merkezi haline dönüşecektir⁴.

Doğu Akdeniz'in stratejik merkezi Kıbrıs Adası bölge açısından son derece önemli bir konuma sahiptir. Kıbrıs'ın Ortadoğu'daki potansiyel kriz bölgesine müdahale edecek güçler için bir sığınak ve üs merkezi olmasının yanında uzak mesafelerdeki bölgelere hava gücü kullanımına olanak sağlayacak bir uçak gemisi konumunda olması stratejik önemini artırıcı önemli bir özelliktir⁵. Bu yüzdendir ki İngiltere Adada Ağatour ve Dikelya üslerini hala muhafaza etmekte ve bazı operasyonlarda bu üslerden faydalanmaktadır⁶. Kıbrıs'ın stratejik öneminin bir diğer önemli göstergesi de Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin 6. Filo'sunun bölgede bulunması ve olası krizlerde rol oynamasıdır⁷. Rusya da bölgede yaşanan gelişmelere uzak kalmamak adına, Suriye'de olan Tartus askeri üssünün haricinde, Kıbrıs Rum Kesimi'nde de üs kurma planları yapmaktadır⁸. Bir diğer dünya gücü Fransa da Akdeniz'e etkin olma mücadelesine uzak kalmamış, Kıbrıs Rum Yönetimi ile Adada Fransa'ya bir askeri üs ve bir liman veren anlaşma imzalamıştır⁹.

³ Arap Baharı, 2010 yılında başlayan ve günümüzde de süren, Arap Dünyasında yaşanan halk hareketlerine verilen ortak addır. Arap Baharı; Arap halklarının demokrasi, özgürlük ve insan hakları taleplerinden ortaya çıkmış; bölgesel, toplumsal bir siyasi-silahlı harekettir.

⁴ Sami Doğru, "Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahanlılığı", *TBB Dergisi*, Sayı:119, 2015, s. 506.

⁵ Ahmet Zeki Bulunç, "Kıbrıs Uyuşmazlığının Kökleri ve Uyuşmazlığın Çözüm Yolu", *Avrasya Dosyası*, Cilt:10 Sayı:3, 2004, s. 144-145.

⁶ "Kıbrıs'taki İngiliz Üsleri de Kullanılıyor", http://www.ntv.com.tr/dunya/kibristaki-ingiliz-usleri-de-kullaniliyor,E7w_eC2PaEmHavfO8eO6vg, (Erişim Tarihi: 11.08.2018).

⁷ "ABD'nin 6. Filosu Akdeniz'de", <http://www.milliyet.com.tr/abd-nin-6-filosu-akdeniz-de/dunya/detay/1754946/default.htm>, (Erişim Tarihi:26.08.2018).

⁸ "Ruslar Güney Kıbrıs'da Üs Kuruyor", <http://haber.kibris.com/rusya-guney-kibrista-us-kuruyor-2015-02-08.html> (Erişim Tarihi:12.08.2018).

⁹ "Fransa'ya Kıbrıs'ta Üs", <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/6044565.asp>, (Erişim Tarihi:14.08.2018).

Doğu Akdeniz’de Enerji Bağlamında Değişen Dengeler

Doğu Akdeniz ve Kıbrıs ile ilgili önemli politikalar geliştiren Avrupa Birliği (AB) ise bölgeye ayrı bir önem vermektedir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)’nin tüm Ada adına 1 Mayıs 2004 tarihinde AB’ye üye kabul edilmesi Doğu Akdeniz’e göstermiş olduğu önemi gösterir niteliktedir¹⁰. Ayrıca AB, Kıbrıs açıklarında elde edilebilecek petrol ve doğalgaz rezervleri sonucunda, Rusya’ya olan bağımlılığının da azalmasını ümit etmektedir. Bu nedenle bölgede sismik arama ve çıkarma çalışmalarına destek vermektedir.

NATO (Kuzey Atlantik Andlaşması Örgütü) da Doğu Akdeniz’deki gelişmeleri yakından takip etmekte ve üyelerini bölge ile ilgili bilgilendirmektedir. Bölgedeki güvenlik sorunu, bölgede oluşturulan parçalanmış yapı nedeniyle, bölgenin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanmaktadır. Bu sorunların ekonomik, sosyal ve politik temelleri bulunmaktadır. NATO, hâlihazır yapısıyla bu sorunlarla tümüyle başa çıkabilecek durumda değildir. Bu nedenle; Doğu Akdeniz’in güvenliğini sağlamaya yönelik olarak uygun jeopolitik ve jeostratejik konumu nedeniyle Türkiye’nin bölgede istikrar ve güvenliği sağlayabileceği ve sağlaması gerektiği değerlendirilmektedir¹¹.

Doğu Akdeniz’i kuzeyden çevreleyen kıyılara sahip Türkiye için ise bu coğrafya ayrı bir önem teşkil etmektedir. 13 Temmuz 2006 tarihinde Bakü Tiflis Ceyhan (BTC) petrol boru hattının devreye girmesi ile beraber Hazar berisindeki ülkeler için önemli bir ithalat ve ihracat kapısı durumuna gelmiş olan İskenderun Körfezi, Doğu Akdeniz’i etkisi altına almıştır¹². Proje başlangıcında, Bakü - Tiflis - Ceyhan’dan sadece Azeri petrolünün akması planlanıyordu. Ancak 16 Haziran 2006 tarihinde Kazakistan’da imzalanan bir anlaşma ile Kazak devleti de zengin petrol kaynaklarını aynı boru hattı üzerinden Avrupa’ya pazarlama kararı aldı¹³. Bu da projenin önemi ile birlikte Doğu Akdeniz’in önemini de arttırdı. Bakü - Tiflis - Ceyhan’ın işlerlik kazanması, sadece stratejik açıdan önemli değildir. İşin bir de maddi yönü bulunmaktadır. Mithat Rende, boru hattı aracılığıyla

¹⁰Şenay Kaya, “Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz’in Hukuki Statüsü ve Türkiye Cumhuriyeti İçin Stratejik Önemi”(Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz’in Hukuki Statüsü) , *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2007, Sayı:9, s.34.

¹¹Kaya, a.g.e., s.46.

¹² a.g.e., s.23.

¹³“Türkiye’nin Enerji Stratejisi”,

http://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/Turkiyenin_Enerji_Stratejisi_Ocak2008.pdf. (Erişim Tarihi:13.09.2018).

günde 50 milyon ton petrolün Azeri - Güneşli- Çıraklı sahalarından çıkarılıp, doğrudan Ceyhan'a ulaştırılacağını bildirmektedir¹⁴.

DOĞU AKDENİZ'DE DOĞAL KAYNAKLARA İLİŞKİN ARAŞTIRMALAR

Son dönemde, dünya küresel güç rekabetinin en önemli bölgesini oluşturan Doğu Akdeniz'de bulunan yeni petrol ve doğal gaz rezervleri, sadece bölge ülkelerinin değil aynı zamanda, AB ülkeleri ve ABD başta olmak üzere diğer küresel güçlerin de bölgeye olan ilgilerinin artmasına neden olmuştur¹⁵. ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi'nin (USGS – *US Geological Survey*) 8 Nisan 2010 tarihinde yayınladığı raporda, dünyanın en büyük doğal gaz yataklarından birinin Doğu Akdeniz'de, Kıbrıs Adası, Lübnan, Suriye ve İsrail arasında kalan bölge olan Levant Havzası'nda bulunduğu bildirilmiş, söz konusu havzada 122 trilyon kübik feetlik (3.5 trilyon metreküp) doğal gaz ve 1.7 milyar varil petrol bulunduğu tahmin edildiği açıklanmıştır¹⁶. İsrail'e ait Delek Drilling ve Avner Oil adlı petrol ve gaz rezervleri arama şirketleri ise Kıbrıs Adasının Aphrodite sahasında tespit edilen gaz kaynaklarının, yaklaşık 4.1 trilyon kübik feet düzeyinde bulunduğunu iddia etmektedir. Bununla beraber İtalya'nın Eni ve Fransa'nın Total petrol şirketleri de bölgede daha fazla doğalgaz kaynağı olabileceğini olası görmektedir¹⁷.

Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı, Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattıyla beraber diğer doğalgaz ve petrol boru hatları ile su kaynakları, dünyanın içinde bulunduğu enerji ve doğal kaynakların paylaşımı sorunu açısından bakıldığında, Doğu Akdeniz'in enerji açısından önemi bir kez daha anlaşılacaktır. 2011 yılında GKRY ile İsrail arasında Doğu

¹⁴ "Bakü-Tiflis-Ceyhan Hattı Açılıyor", <http://www.dw.com/tr/bak%C3%BC-tiflis-ceyhan-hatt%C4%B1-a%C3%A7%C4%B1%C4%B1yor/a-2521015> (Erişim Tarihi: 20.09.2018).

¹⁵ Cihat Yayıncı, "Doğu Akdeniz'de Yetki Alanlarının Sınırlanmasında Libya'nın Rolü ve Etkisi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı:14, Yıl:7, 2011, s.18.

¹⁶ "Natural Gas Potential Assessed in Eastern Mediterranean", http://www.usgs.gov/newsroom/article.asp?ID=2435#.Vbjhd_ntmkp, (Erişim Tarihi:23.09.2018).

¹⁷ Ahmet Taner Cangüzel, "Doğu Akdeniz Zengin Hidrokarbon Kaynakları Anlaşmazlık Bölgeleri Olan Doğalgaz Rezervleri ve Petrol Yatakları Sahaları", <http://www.fmo.org.tr/wp-content/uploads/2011/07/Do%C4%9Fu-Akdeniz-Zengin-Hidrokarbon-Kaynaklar%C4%B1-Anla%C5%9Fmazlık-Bölgeleri-Olan-Do%C4%9Falgaz-Rezervleri-ve-Petrol-Yatakları%C4%B1-Sahaları%C4%B1.pdf> (Erişim Tarihi:25.09.2018).

Doğu Akdeniz’de Enerji Bağlamında Değişen Dengeler

Akdeniz’de doğal gaz arama çalışmalarına yönelik imzalanan anlaşma¹⁸, Doğu Akdeniz’in enerji açısından önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Doğu Akdeniz’deki enerji satrancının ilk hamlesi, Rumların 1979’da Spiros Kiprianu’nun Rum yönetimi lideri olduğu dönemde Mısır’la birlikte petrol arama faaliyetlerine girmesiyle başlamıştır. Ancak Rauf Denktaş’ın “Bu, bir savaş nedeni olur” açıklaması yapması sonrasında Türkiye’nin de tepkisiyle Birleşmiş Milletler (BM)’in devreye girerek Rum lider Kiprianu’nun “*BM Genel Sekreteri, petrol konusunda geri adım atmamızı istiyor ve Türklerin şaka yapmadığını söylüyor*” açıklamasından sonra Rum tarafı geri adım atmıştı. Daha sonra ise, KKTC Demokrat Parti Genel Başkanı, o dönemin Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Serdar Denktaş da 10 Aralık 2003’de yaptığı açıklamada, Kıbrıs adasının etrafında dünyanın en zengin petrol rezervleri olduğunun tespit edildiğine işaret ederek, AB ve ABD’nin bu petrol kaynaklarını kendi kontrollerine almak istediğini, bu nedenle Annan Planı’nın derhal imzalanarak, tüm Kıbrıs’ın Mayıs 2004’te AB’ye girmesi yönünde uğraş verildiğini söylemiştir¹⁹.

Bu gelişmelerden sonra Rum yönetimi Doğu Akdeniz’de yeni bir kriz politikası uygulayacağını da ilk sinyallerini vermiş oluyordu. Bir anda bu rezervin ekonomik büyüklüğünün 400 milyar dolar civarında olduğu söylentileri ortada dolaşmaya başlamıştır. Rumların iddialarına göre, Norveç petrol arama şirketi Petroleum Geo-Services Jeofizik, Kıbrıs adasının batısında, güneyinde ve güney batısındaki 70 kilometre kare alanda iki boyutlu sismik araştırmasını tamamlayıp ilk etapta 400 milyar dolar değerinde 8 milyar varillik petrol rezervi tespit edildiğini bildirmişti. Açıklanan bu rakam, bölgedeki dengelerini önemli ölçüde değiştirecek miktarda bir rezerve işaret ediyordu²⁰.

¹⁸ “Kıbrıs Petrol İçinde mi Yüzüyor?”, <http://www.sabah.com.tr/gundem/2011/09/21/kibris-petrol-icinde-mi-yuzuyor>, (Erişim Tarihi: 25.09.2018).

¹⁹ Filiz Katman, “Doğu Akdeniz’de Paradigma Değiştiren Enerji Satrancı”, <http://etkinlik.aydin.edu.tr/yazar.asp?yazilD=1839> (Erişim Tarihi: 25.09.2018).

²⁰ Bahadır Selim Dilek, “Akdeniz’de Sanal Petrol Oyunu”, http://www.emo.org.tr/ekler/c03b704b8bd986e_ek.pdf?dergi=508, s. 10.

2011 yılında Kıbrıs adasının güneyinde başlatılan sondaj çalışmaları, Rumlar arasında "Tanrının hediyesi" olarak, sevinçle karşılanırken, Türkiye'de "Doğu Akdeniz'de sular ısınıyor" manşetleriyle gündeme gelmiştir²¹. Uzun zamandır petrol ve gaz aramak için uygun uluslararası şartları kollayan GKRY, 2004 yılında gerçekleşen AB üyeliği sonrasında bu yöndeki çalışmalarını hızlandırmış ve bölge ülkeleri ile konuyu değerlendirmeye başlamıştır. Mısır, Lübnan ve İsrail ile imzalanan münhasır ekonomik bölge anlaşmaları ile gerekli hukuki zemini hazırlayan GKRY, sondaj çalışmalarını başlatmak için müsait bir ortam beklemekteydi. Tam da bu sırada 2010 yılında İsrail'in Tamar ve Leviathan sahalarında yaklaşık 685 milyar m³ doğal gaz bulması, Rum Yönetimi'ni harekete geçiren gelişme olmuştur. Bölgeye artan ilgiden faydalanan GKRY, adanın güneyini parsellere ayırarak arama çalışmaları için uluslararası ihaleler açmaya başlamıştır. Artan enerji fiyatları ve özellikle Arap Baharı'nın enerji piyasasını endişeye sevk ettiği bir dönemde Doğu Akdeniz'in potansiyel kaynakları küresel ölçekte merak uyandırırken, "bölgede siyasi dengeleri değiştirecek yeni bir denklem mi oluşuyor?" sorusu dikkatlerin Kıbrıs açıklarına yönelmesine neden olmuştur²².

Yapılan araştırmaların neticesinde, Kıbrıs Rum yönetimi lideri Dimitris Hristofyas, Rum yönetimin tek yanlı ilan ettiği Münhasır Ekonomik Bölge (MEB)'si içinde yer alan ve "Afrodit" olarak adlandırılan 12. parselde, sondaj çalışması yapan Noble Energy şirketinin, "5861 metrede temiz doğalgaz bulunduğunu, araştırmanın ilk sonuçlarına göre 12. parselde, 140 ila 230 milyar metreküp doğalgaz olabileceğini açıklamıştır²³. Kıbrıs adasının yaklaşık 100 kilometre güneyinde Onasagora adı verilen parselde Saipem 10000 adlı sondaj platformuyla çalışmalarını yürüten İtalyan ENI ve Güney Koreli KoGas konsorsiyumu, deniz tabanından 5 bin 500 metre derinlikte yüksek basınç sorunuyla karşılaşmıştır.

²¹ "Doğu Akdeniz'de Sular Isınıyor", <http://www.dw.com/tr/do%C4%9Fu-akdenizde-sular-%C4%B1s%C4%B1n%C4%B1yor/a-15376755> (Erişim Tarihi: 30.09.2018).

²² Betül Buke Karaçin, "Doğu Akdeniz'de Enerji Serüveni", <http://www.usakanalist.com/detail.php?id=215> (Erişim Tarihi: 30.09.2018).

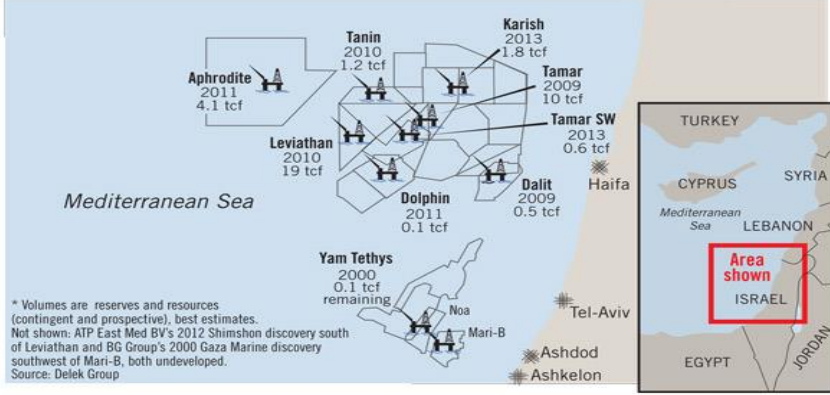
²³ "Rumlar 230 milyar metreküp gaz buldu", <http://www.gazetevatan.com/rumlar-230-milyar-metrekup-gaz-buldu-420458-dunya/> (Erişim Tarihi: 30.09.2018).

Doğu Akdeniz'de Enerji Bağlamında Değişen Dengeler

Alınan numuneleri inceleyen şirketler, 'kayda değer doğalgaz yok' sonucunu almış ve durumu hemen Rum yetkililere bildirmiştir²⁴.

THE EASTERN MEDITERRANEAN GAS DISCOVERIES*

FIG. 1

Harita - 2: Doğu Akdeniz'deki Rezervler²⁵

Bölgedeki enerji rezervleri ile ilgili tartışmalar devam etmektedir. En iyimser tahminlere göre Doğu Akdeniz havzasında parasal değeri 3 trilyon dolara ulaşan 15 trilyon metreküpe eşdeğer hidrokarbon yatağı bulunmaktadır. Bu rakamlar bile İran'ın ispatlanmış rezervlerinin sadece yarısı kadardır. Ancak büyüklüğü ne olursa olsun Akdeniz'in derinliklerinde var olduğuna inanılan enerjinin paylaşımı ile ilgili konular bölge ülkeleri arasında sorun teşkil etmeye başlamıştır. En büyük sorunlardan birisi de deniz yetki alanları paylaşımı konusunda yaşanmaktadır²⁶.

²⁴ "Doğu Akdeniz'de Krize Neden Olan Sondajdan Gaz Çıkmadı", <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/27819121.asp> (Erişim Tarihi: 01.10.2018).

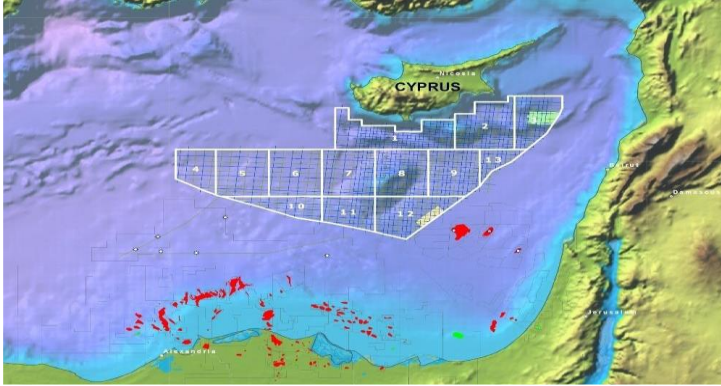
²⁵ Kaynak, E. Mediterranean gas work faces geopolitical hurdles, <http://www.ojg.com/articles/print/volume-112/issue-4/general-interest/e-mediterranean-gas-work-faces-geopolitical-hurdles.html> (Erişim Tarihi: 01.10.2018).

²⁶ Bilge Adamlar Kurulu Raporu, "Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye", İstanbul, Bilgesam Yayınları, 2013, Rapor No: 59, s. 14.

Sonuç olarak Akdeniz'de var olduğu tahmin edilen doğalgaz ve petrol rezervleri uluslararası şirketler açısından önem teşkil etmektedir. GKRY de bu rezervlerden umut beslemekte ve ülkede süre giden ekonomik krizin petrol ve doğalgaz ihracatı ile çözüm bulacağı düşünülmektedir. Uluslararası piyasanın bölgeden beklentisi ise uzlaşa ve işbirliğinden yana olunması yönündedir. Ayrıca tahmin edilen doğalgaz rezervleri gerçek olsa bile, bunun uluslararası piyasaya satılma süreci kolay olmayacaktır.

DOĞU AKDENİZ'DE 2011 PETROL VE DOĞAL GAZ ARAMA KRİZİ

Doğu Akdeniz'de suların ısınmasına neden olan gelişmenin başlangıç noktası Türkiye ve İsrail arasında yaşanan krizin sonrasında, Rum Lider Dimitris Hristofyas'ın 14 Mart'ta 2011'de İsrail'de üst düzey protokolle ağırılanması sonrasında yaşanmıştır. Ağırılanmanın ardından daha önce İsrail'le doğalgaz arama anlaşması imzalayan Rum Yönetimi'nin, İsrail'le 17 Aralık 2010 da iki ülkenin denizde, MEB sınırlarını belirleyen anlaşmayı imzalaması sonrasında sürecin hızlandırılmasını istemesi önemli bir dönüm noktası olmuştur²⁷.

Harita 3- GKRY Petrol Arama Ruhsat Sahaları²⁸

²⁷ "İsrail'in Kanatları Altında Sondaj" http://www.enerjihaber.com/israilin_kanatları_altında_sondaj-3-haber-258.html (Erişim Tarihi: 03.10.2018).

²⁸ Kaynak: Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Politikaları ve Kıbrıs – M. Ergün Olgun (Erişim Tarihi: 03.10.2018)

GKRY lideri Dimitris Hristofyas, 14 Mart 2011'de İsrail'e yaptığı ziyarette, İsrail doğal gazının Avrupa Birliği'ne Güney Kıbrıs üzerinden taşınması konusunu ele alacak bir çalışma grubu kurulması kararı alındığını açıklamıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, MEB'inde başlatılacağını duyurduğu doğal gaz arama çalışmaları ile ilgili Türkiye'nin tepkisini, Ağustos ayında BM ve AB'ye şikâyet ederek göstermiştir. GKRY Dışişleri Bakanı Erato Kozaku Markulli, 14 Ağustos 2011'de Rum tarafının Doğu Akdeniz'de hidrokarbon aramaları konusunda 'Türkiye'nin herhangi birşey yapmaya cesaret edemeyeceğini iddia etmesi sonrasında; Rum yönetiminin 2003'de Mısır'la yaptığı anlaşmaya imza koyan GKRY eski dışişleri bakanlarından Nikos Rolandis de, MEB içerisinde petrol ve doğal gaz arama çalışmalarıyla ilgili Türkiye'nin uyarılarının dikkate alınması çağrısı yapmıştır²⁹.

Petrol ve doğal gaz aranmasına, "bağımsızlık günü" olan 1 Ekim'de başlanacağını duyuran GKRY, bu kararını öne alarak, sondaja 18 Eylül 2011 Pazar akşamı başlamıştır. Rum Ticaret Bakanlığı'nın Enerji Direktörü Solon Kassinis, sondaj platformunun 1650 metrelik deniz tabanına ulaşarak 80 metre de tabandan toprağın delindiğini açıklamıştır³⁰. Rum radyosu da sondaja başlayan Noble Energy şirketinin platformunun üzerinde İsrail insansız casus uçaklarının uçuş yaptıklarını ve İsrail donanmasına ait gemilerin de platformun doğusunda görüldüklerini duyurmuştur³¹. Sondaj öncesi, İsrail'in "Leviathan" ismi verilen parselinde bulunan doğal gaz platformu 12. parsele taşınmıştır.

Türkiye, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin sondaja resmen başlayacağını anlayınca 15 Eylül 2011'de Rum Yönetimi'nin sondaj faaliyetlerine başlaması üzerine, Türkiye'nin KKTC ile kıta sahanlığı anlaşması yapmak üzere mutabakata varıldığını duyurmuştur. Rumların sondaj çalışmalarını atılan bu adımlar durduramayınca, 21 Eylül 2011'de New York'ta Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC arasında "Akdeniz'de Kıta Sahanlığı Sınırlanması Hakkında Anlaşma" imzalanmıştır³². Anlaşmanın imzalanmasından sonra dönemin KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu ve dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip

²⁹ Katman, a.g.e., s.2.

³⁰ "Rumlar Akdeniz'de sondajı başlattı 'savaş gemisi ve TPAO' resti çektik", <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/18773690.asp> (Erişim Tarihi: 03.10.2018).

³¹ "Kıbrıs Petrol İçinde mi Yüzüyor", <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/09/21/kibris-petrol-icinde-mi-yuzuyor#> (Erişim Tarihi: 03.10.2018).

³² R.G. 10.10.2012, sayı: 28437.

Erdoğan'ın yaptığı konuşmalardan, iki ülke arasında yapılan anlaşmanın amacının Rum Yönetimi'nin attığı tek taraflı adımlardan vazgeçirmeye yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Eroğlu anlaşmanın imzalandığı gün yaptığı değerlendirmede, atılan adımın Rum muhataplarını bu tür davranışlardan vazgeçirmeye yönelik önleyici bir tedbir olduğunu açıkça ifade etmiştir. Aynı şekilde Tayip Erdoğan'da anlaşmanın imzalanmasından sonra BM Genel Sekreteri ile yaptığı görüşmede Rumların yanlı tutumlarından vazgeçmesi durumunda Türkiye'nin de geri adım atmaya hazır olduğunu açıklamıştır.

Doğu Akdeniz'de yaşanan konu ile ilgili bir diğer önemli gelişme de Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) ile dünyanın önde gelen petrol şirketlerinden Shell'in Kasım 2011'de Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde petrol arama, üretim ve paylaşım anlaşması imzalaması olmuştur. Anlaşma kapsamında, Antalya açıklarında sondaj faaliyetlerine başlanacağı belirtilmiştir. 2 bin 500 metre deniz derinliğine sahip olan bölgede sondaj masraflarının Shell tarafından karşılanacağı belirtilirken sondajı yapacak dev platformun da Shell tarafından getirileceği ifade edilmiştir³³

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin sondaj çalışmalarına hız vermesinin en önemli nedenlerinden birisi de, 11 Temmuz 2011'de Rum Milli Muhafız Ordusu deniz üssünde meydana gelen patlama sonucunda Vasiliko elektrik santralinin devre dışı kalması olmuştur. Meydana gelen patlama GKRY'nin elektrik ve doğalgaz ihtiyacını karşılama konusundaki sorunlarını artırmıştı. Dolayısıyla Doğu Akdeniz'den elde edilecek enerji kaynakları Rum Yönetimi için büyük önem taşımaktadır³⁴. GKRY'nin sondaj hamlesinin altında yatan bir diğer önemli sebep de; GKRY'nin Kıbrıs müzakerelerinin hemen öncesinde, İsrail ile imzaladığı MEB anlaşması gereği petrol ve doğal gaz arama çalışmalarısıyla yarattığı bu fiili durumla gündemi müzakerelerden kaydırarak statükonun devamı yönünden bir siyaset izlediği olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, "Kıbrıs

³³ "Akdeniz'de Rumlara Karşı Dev Adım", <http://www.cnnturk.com/2011/ekonomi/genel/11/23/akdenizde.rumlara.karsi.dev.adim/637659.0/index.html> (Erişim Tarihi: 05.10.2018).

³⁴ "Doğu Akdeniz'de Petrol Arama Krizi Sürüyor", http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/dogu_akdeniz%E2%80%99de_petrol_arama_krizi_suyor.pdf (Erişim Tarihi: 05.10.2018).

sorununu denize taşıma stratejisi” olarak nitelendirilmektedir. Diğer taraftan GKRY, çıkarılacak olası doğal gazdan elektrik sağlamayı da düşünmektedir³⁵.

GKRY sondaj çalışmalarında en büyük desteği İsrail’den bulmaktadır. GKRY ve İsrail arasında Leviathan bölgesi başta olmak üzere denizden petrol ve doğal gaz çıkarılması, bunların depolanması ve pazarlanması konusunda işbirliği kararı alınmıştır³⁶. GKRY’nin İsrail ile atmış olduğu adımların zamanlaması dikkat çekicidir. Rumlar doğalgaz aramalarını 3. veya 9’uncu parselde yapmak istemekteydi. Rum Yönetimi 2007’de bu yönde hem Suriye hem de Mısır’la anlaşmalar imzalamıştır. Anlaşmaların kamuoyuna açıklanmasından sonra Türkiye, hem Suriye’ye hem de Mısır’a bu konuda sert tepki göstermiştir. O dönem yapılan diplomatik temaslar sonucunda Suriye ve Mısır doğalgaz arama konusunda geri adım atmış, Rumlar da yalnız kalınca arama çalışmalarını sürdürememişti. Rumların geri adım atmasındaki en büyük tedirginliği bu parsellerin Türkiye’ye yakın olmasıydı diyebiliriz. Sonrasında ise, İsrail’in doğalgaz arama konusunda Rumlara desteği ile başlayan görüşmelerde seçilen 12. parsel Rum tarafı ve İsrail’e yakın olan parsel olması nedeniyle Türkiye’nin müdahalesinin zor olacağı düşünülmektedir³⁷.

GKRY – İsrail yaklaşması neticesinde atılan adımlar Türkiye-İsrail ilişkilerinin bozulduğu döneme denk gelmektedir. GKRY, Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de özellikle İsrail-GKRY anlaşmalarından sonra, manevra kabiliyetinin azalacağını öngörmüştür. Diğer taraftan bu gelişmeler, Türkiye-AB ilişkilerinin son yıllardaki en soğuk dönemine rastlamaktadır ve GKRY, AB’nin Yunan-Rum çıkarları doğrultusunda hareket edeceğini düşünmektedir. Zaten Temmuz 2012’de GKRY’nin AB dönem başkanlığını devralmasının sonrasında Türkiye-AB ilişkileri donma noktasına gelmiştir. Tam da bu süreçte Türkiye’nin çeşitli ve yüksek tansiyonlu (terör-Suriye gibi) iç ve dış sorunlarla uğraştığı bir gerçektir. Diğer taraftan ABD-Türkiye ilişkilerindeki olumsuz retorik 2003-2004 dönemine nazaran azalmış olsa da, Doğu Akdeniz’deki araştırma faaliyetlerine ABD firmaları katıldığından ve

³⁵ Katman, a.g.e., s.3.

³⁶ Nejat Tarakçı, “Mesele Mısır ve Suriye Değil, Doğu Akdeniz”, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/5077/mesele_misir_ve_suriye_degil_dogu_akdeniz_ (Erişim Tarihi: 05.10.2018).

³⁷ “İsrail’in Kanatları Altında Sondaj”, <http://www.milliyet.com.tr/israil-in-kanatlari-altinda-sondaj/gundem/gundemdetay/20.09.2011/1440581/default.htm> (Erişim Tarihi: 20.09.2018).

Amerikan ekonomisindeki durgunluktan dolayı, ABD hükümetinin bu faaliyetleri engellemeye çalışması ihtimal dışı görünmektedir³⁸.

Sonraki süreçte konuya Yunanistan ve Mısır da müdahil olmuşlardır. 30 Nisan 2015 tarihinde Güney Kıbrıs'ta, Mısır, Yunan ve Rum liderler, Abdülfettah el-Sisi, Aleksis Çipras ve Nikos Anastasiadis, Doğu Akdeniz'in 3 ülke arasında paylaşılmasını öne çıkaran 3'lü zirve düzenlemiştir. 'Lefkoşa Deklarasyonu' adı altında ortak açıklama yapan 3 lider, BM Uluslararası Deniz Hukuku Sözleşmesi çerçevesinde Doğu Akdeniz'de münhasır ekonomik bölge sınırlarını belirlemeye devam edeceklerini ve sondaj çalışmalarına devam edeceklerini vurgulamıştır³⁹.

Genellikle 12. parselde Noble Energy'nin gerçekleştirmiş olduğu sondaj faaliyetlerine İtalyan ENI Şirketi de 9. parselin kuzeydoğusunda arama faaliyetlerine başlayarak dâhil olmuştur. ENI Şirketinin sondaj programına başlamak için 9.parseli seçmesi, yalnız yatağın büyük olmasından değil aynı zamanda terminalin sürdürülebilir olması için ihtiyaç duyulan ilave doğal gaz konusunda en kısa zamanda sonuç verme olasılığı en yüksek yatak olmasından kaynaklanmaktadır⁴⁰.

Bir diğer önemli konu da sondaj çalışmaları sonucu elde edilecek doğal gazın tüketici pazarlarına nasıl ulaştırılacağı yönündedir. Genel algı şu şekildedir: Sadece Kıbrıs Adası ve etrafı değil, hemen hemen tüm Doğu Akdeniz havzasında üretilecek doğal gaz ve petrolün tüketici pazarlarına ulaştırılması için tercih edilebilecek en ucuz metot gazın veya petrolün önce Türkiye'ye buradan mevcut boru hatları ile son pazarlara gönderilmesidir. Bu durum İsrail MEB alanında çıkarılacak enerji kaynakları için de geçerlidir. Nitekim Türkiye – İsrail ilişkileri tarihinin en kötü dönemini yaşadığı bu günlerde bile, İsrail, bazı Türk şirketleri aracılığıyla Doğu Akdeniz havzasında çıkaracağı Enerjiyi Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşımayı planlamaktadır. Doğu Akdeniz'de çıkarılacak enerjinin Türkiye üzerinden taşınması, Türkiye için de önemli bir ekonomik avantaj sağlayacaktır. Ayrıca bu

³⁸ Nejat Doğan, "Doğu Akdeniz'de Enerji Stratejileri ve Bölgesel Güvenliğin Geleceği", <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/enerji-ve-enerji-guvenligi-arastirmalari-merkezi/2014/01/15/7383/dogu-akdenizde-enerji-stratejileri-ve-bolgesel-guvenligin-gelecegi> (Erişim Tarihi: 05.10.2018).

³⁹ "Güney Kıbrıs'ta Doğu Akdeniz Paylaşım Zirvesi", <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/28874992.asp> (Erişim Tarihi: 06.10.2018).

⁴⁰ "ENI – KOGAS Sondaja Başlıyor", *Kıbrıs Postası*, 23 Eylül 2014.

Doğu Akdeniz’de Enerji Bağlamında Değişen Dengeler

metodun tercih edilmesinin Türkiye’nin son yıllarda izlediği güvenli bir enerji merkezi olma politikasına da ciddi katkısı olacağı muhakkaktır⁴¹.

Ancak meselenin iç yüzü daha farklıdır. 17-18 Mart 2015 tarihlerinde, Güney Kıbrıs Rum Kesimi’nde Nobel Energy’nin de sponsor olduğu “Eastern Mediterranean Gas” konferansında British Petrol (BP) Group Başkan Yardımcısı John Burley, Mısır- Afrodit parseli arasında deniz altından 3 adet boru hattı döşenmesinin fizibilitesinin tamamlandığını, doğalgaz depolama tanklarının inşası ve Mısır’a gelecek doğalgazın, LNG terminallerinde sıvılaştırılarak satılacağını belirtmiştir. Bu sistemin Vasilikos’a yeni terminal inşası ettirmekten çok daha ucuza mal olacağını da söylemiştir. Konferans da Gina Cohen de, İsrail ve Güney Kıbrıs için şimdilik Mısır’ın tek Pazar olarak görüldüğüne dikkat çekerek, İsrail’de gazın bir MMBTU⁴²’sunun 6 Dolara satıldığını, bu rakamın Amerika’da çok daha ucuz olduğunu, Mısır’a varacak doğalgazın ise yaklaşık 18 dolara çıkabileceğinden söz edenler olduğunu ifade etmiştir⁴³.

Doğalgazın tüketici pazarlarına ulaştırılmasında bir başka alternatif yol ise, Sea NG Alliance Şirketi’nin CEO’su Mr David Stennin’den gelmiştir. Kanadalı yönetici ne yüzer LNG tankerine, ne de LNG terminaline ihtiyaç duyulacağı yepyeni bir teknolojik buluştan söz etmiştir. Özellikle CNG denilen sıkıştırılmış doğalgaz depolamak için “Sıkıştırılmış gemi inşa ettiklerini, Coselle denilen çelik dev barakalara küçük çaplı karosel destekli yapı sistemi geliştirdiklerini, bu barakalara üzerine sarılacak özel alaşımlı borular içerisinde sıkıştırılan gazın depolandığını her bir Coselle’nin geminin yapısını oluşturduğunu, 169 metre, 250 metre ve 318 metre uzunluğunda sırasıyla 2.9, 5.6 veya 13.2 milyon scm sıkıştırılmış doğalgazın bu sistemle 2.500 kilometre uzunluğunda bir mesafede yüzde 50 daha düşük maliyetle taşınabileceğine vurgu yapmıştır. Mr David bu sistemle hiçbir ülkeye bağımlı kalınmayacağını, değişen gaz fiyatlarına bağlı olarak istenildiğinde daha başka bölgelere kayma özelliği bulunduğunu, esnek ve bağımsız, diğer alternatiflere göre yüzde 50 daha düşük maliyetli olduğundan, bu buluşun tercih edilecek bir sistem olacağını altını çizmiştir. Kıbrıs’ın boş yere boru hattı yatırımlarına girmesine gerek

⁴¹ Bilge Adamlar, a.g.e., s.39.

⁴² 1 MMBtu = 28.263682 m³

⁴³ Vedat Yoruca, “Kıbrıs Doğalgazı Açmazda: Sıkıştırılmış Doğalgaz Revaçta”, *Kıbrıs Gazetesi*, 20 Mart 2015.

olmadığını da söyleyen David, 600 metreküplük LNG için, -162 derece soğutma gerektirirken, aynı miktar sıkıştırılmış doğal gaz için 275 Bar'ın yeterli olacağını söylemiştir. CNG gemilerinin LNG tankerlerine göre 3 kat daha güçlü ve güvenli olduğunu, bu yatırımın yıllık yüzde 13 getiri oranıyla, 20 yıllık ömrü bulunduğunu da sözlerine eklemiştir⁴⁴.

Son alternatif yolu ise, doğalgazın boru hatlarıyla Yunanistan'a taşınmasının düşünülmektedir. Boru hattının Yunanistan'a taşınmasının maliyeti 6 milyar Euro ve yüzde 40 da ek maliyet getireceğinin hesaplanması dolayısı ile destek bulamamıştır.

Sonuç olarak Doğu Akdeniz'de sondaj faaliyetleri gerçekleştiren şirketler de, elde edilecek doğalgaz ya da petrolün Türkiye üzerinden tüketici pazarına ulaştırılması ihtimalini uzak görmektedir. Öncelik elde edilecek rezervlerin, pazara ulaştırılmasında ilk seçenek Mısır'da var olan LNG tesislerine ulaştırılmasıdır. Türkiye ile GKRY arasında yaşanan sorunun çözümlene ihtimalinin düşük olması düşünüldüğünde de, en akıllıca yöntemin Mısır olduğu düşünülmektedir.

DOĞU AKDENİZ SORUNUNA TARAFLARIN DENİZ YETKİ ALANI SINIRLANDIRMALARI İLE İLGİLİ TUTUMLARI

TÜRKİYE

Üç tarafı denizlerle çevrili Türkiye'nin de Karadeniz, Akdeniz ve Ege'de doğal olarak ve herhangi bir ilandan bağımsız olarak, fiilen (*ipso facto*) ve başlangıçtan beri (*ab initio*) kıta sahanlıkları hakkına sahiptir. Dolayısıyla Türkiye'nin bu denizlere komşu ya da kıyıdaş ülkelerle kıta sahanlıklarını sınırlandırması gerekmektedir⁴⁵.

Türkiye 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ne ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşme (B.M.D.H.S.)'sine taraf değildir. Türkiye Deniz Hukuku Sözleşmesi müzakerelerine katılmış ancak sözleşmenin 309 uncu maddesi gereğince çekince kaydı

⁴⁴ Yorucu, 2018, a.g.e.

⁴⁵ Fatma Taşdemir, "Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik ve Siyasi Boyutları", *Ankara Strateji Enstitüsü*, Ankara, 2012, Rapor No: 2012-3, s. 20.

koyamadığı için Sözleşmeyi imzalamamıştır. Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 309 uncu maddesi şu şekildedir:

Madde 309- Çekinceler ve İstisnalar

Bu Sözleşmenin diğer maddeleri tarafından açıkça izin verilmedikçe bu Sözleşmeye hiçbir çekince veya istisna ileri sürülemez⁴⁶.

Uluslararası Deniz Hukuku'na göre, kapalı ya da yarı kapalı denizlere kıyısı olan devletler, haklarını kullanır, yükümlülüklerini yerine getirirken birbirleriyle iş birliği yapmak durumundadırlar. Yarı kapalı bir deniz olan Akdeniz'de kıta sahanlığı ya da MEB sınırlandırmaları ancak bütün ilgili ülkeler arasında ve bütün tarafların hak ve çıkarlarını gözetecek şekilde, kıta sahanlığı dış sınırını, uluslararası hukuka göre ilgili kıyı devletleri ile bütün ilgili ya da özel koşulları dikkate alan hakkaniyet ilkelerine dayalı anlaşmalarla belirlenecektir⁴⁷.

Türkiye açısından Doğu Akdeniz kıta sahanlığı sınırlandırması üç ayrı bölgede değerlendirilebilir. Birinci bölge, Türkiye, Suriye ve KKTC kıyılarının bulunduğu bölgedir. İkinci bölge, Türkiye ve KKTC kıyılarının bulunduğu bölgedir. Üçüncü bölge ise, Türkiye, Yunanistan, KKTC, GKRY ve Mısır kıyılarının bulunduğu bölgedir⁴⁸.

Türkiye, Suriye ve KKTC kıyılarının bulunduğu birinci bölgeyi ele aldığımızda, Türkiye ve Suriye ile bir yan sınır söz konusu olmaktadır. Ancak, bugüne kadar iki komşu devletin sınırlarını ilgilendiren yayınlanmış anlaşma ve belgeler arasında bu konuyu düzenleyen herhangi bir hükme rastlanmamıştır. Sorunla ilgili tek bilinen nokta, 23.06.1939 tarihli Türkiye ile Suriye Arasında Arazi Mesalinin Kati Hallini Mutazammın Anlaşmanın 1. maddesinde kara sınırının Karaduran deresini izleyerek denizde son bulmasının kabul edildiğidir. Dolayısıyla, iki devlet arasındaki karasuları yan sınırının başlangıç noktasını Karaduran deresinin ağızı oluşturmaktadır. Bu veriler karşısında, anılan yan sınırla ilgili olarak iki devlet arasında anlaşmaya dayalı herhangi bir sınırlandırmanın

⁴⁶ Aslan Gündüz, *Millîlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar*, İstanbul, Beta Basım Yayım, 1998, s.458.

⁴⁷ Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz Yetki Alanları Sınırlandırılması Sorunu", (Doğu Akdeniz Yetki Alanları Sınırlandırılması Sorunu), *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset*, AÜSBF Yayınları, Ankara, 2013, s.262.

⁴⁸ A.g.e., s.133.

gerçekleştirilmediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte, bugün anılan bölgede fiili bir karasuları yan sınırının oluşmuş bulunması olasılığı büyüktür. Nitekim 09.06.1971 tarihli Türkiye – Suriye Hudut Komisyonu Toplantıları Protokolünde ilgili komisyonun iki devlet uyruklarını bölgede balık avlaması ya da zararsız geçiş haklarını kullanmaları sırasında, her bir devletin altında bulunan karasularında uluslararası hukuka uygun davranmaları gerektiği 14. maddede vurgulanmıştır⁴⁹.

Türkiye, GKRY ile Mısır Arap Cumhuriyeti arasında 17 Şubat 2003 tarihli Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırması Andlaşmasının gerçekleştirilmesinden sonra 2 Mart 2004 tarihinde verdiği bir nota ile Doğu Akdeniz ile ilgili görüşlerini açıklamıştır. Buna göre, Doğu Akdeniz'de özellikle 32°16'18" meridyenin batısında kalan sahalarda MEB veya kıta sahanlığı sınırlandırmasının Türkiye'nin yerleşik uluslararası hukuktan doğan **ab inito** ve **ipso facto** mevcut hukuki egemen haklarını ilgilendirdiğini beyan etmiştir⁵⁰.

Harita – 3: 32°16'18"D Boylamı Batısı ve 33°40'K Enlemi Kuzeyinde Kalan Türkiye'nin Muhtemel Kıta Sahanlığını Gösterir Harita⁵¹

⁴⁹ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap*, Ankara, Turhan Kitabevi, 1997, s.364.

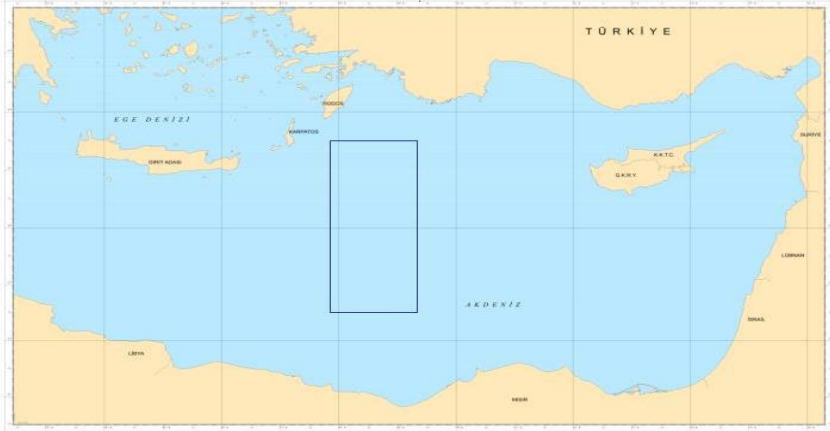
⁵⁰ Başeren, 2013, a.g.e., s.156.

⁵¹ Kaynak: Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı Ve Türkiye'nin Stratejisi Paneli", (22.07.2007).

Doğu Akdeniz’de Enerji Bağlamında Değişen Dengeler

Türkiye, Doğu Akdeniz’de Kıta sahanlığı haklarının mevcut olduğunu ve bu hakları koruyabilme adına bazı adımlar atmıştır. Bunlardan ilki, Bakanlar Kurulu’nun, 2 Temmuz 1974 tarih ve 7/8594 sayılı Kararname ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO)’na Rodos Adası’nın güneydoğusunda Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından belirlenen 92 AR/TPO/IX/D numaralı petrol arama bölgesinde, anılan bölgenin Türk karasuları dışında ve Türk kıta sahanlığında bulunduğunu beyan ederek ruhsat vermesi olmuştur.⁵²

İkincisi ise 2002 yılında gerçekleştirilmiştir. Harita-4’de gösterilen alan içerisinde sismik araştırma yapan Northern Access gemisine 33° 40’ 00” K 29° 04’ 00” D noktasında Türk savaş gemisi tarafından müdahale edilmiştir. Gemiye sismik araştırma yaptığı bölgenin Türk kıta sahanlığı olduğu, Türkiye’den izin almadan sismik araştırma yapamayacağı ve bu bölgeyi terk etmesi gerektiği bildirilmiştir. Bunun üzerine gemi, bölgeyi terk etmiştir. Geminin “PSG NOPEC” isimli bir Norveç şirketi adına araştırma yaptığı öğrenilmiş, bunun üzerine Şirket yetkilileri Türk kıta sahanlığında izinsiz araştırma yaptıkları için özür dilemişlerdir⁵³.

Harita 4: Northern Access adlı geminin araştırma sahası⁵⁴

⁵² Başeren, 2013, a.g.e., s.267.

⁵³ Başeren, 2010, a.g.e., s. 159.

⁵⁴ Kaynak: Sertaç Hami Başeren, “Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı ve Türkiye’nin Stratejisi Paneli”, (Erişim Tarihi: 22.07.2018).

Türkiye'nin şimdiye kadar atmış olduğu önemli adımlardan bir diğeri ise, 9 Ağustos 2007 tarihli Resmi Gazete 'de, Petrol İşleri Genel Müdürlüğü, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nın dört bölgede (TPO/XVII/A, TPO/XVI/D, TPO/XVI/E ve TPO/XVI/F) ruhsat ve arama izni ilan etmesi olmuştur⁵⁵. Uluslararası hukuk açısından bakıldığında, Türkiye ilgili bölgelerde kıta sahanlığı haklarına sahip olduğunu üstü örtülü olarak resmen uluslararası kamuoyuna bildirmektedir. TPO/XVI/A sahası, ilan edilen diğer üç sahaya bakarak stratejik önemi en büyük olan sahadır. Bu saha, doğuda Türkiye'nin daha önce batısında hak sahibi olduğunu ilan ettiği 32° 16' 18" meridyenine, güneyde ise Anadolu ile Mısır kıyıları arasındaki ortay hatta dayandığı noktalarda, Türk kıta sahanlığının ve münhasır ekonomik bölgesinin sınırlarını üstü örtülü olarak resmen çizmiştir⁵⁶.

İkinci bölge olarak belirtilen alanda atılan önemli adım da Türkiye ile KKTC arasında 21 Eylül 2011 tarihinde New York'ta "Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması" imzalanması olmuştur⁵⁷. Söz konusu anlaşma Rum tarafını bu davranışlarından vazgeçirmeye yönelik önleyici bir tedbir niteliğindedir. Anlaşmada iki ana kara arasındaki eşit uzaklık temel alınmıştır. Anadolu ile Afrika arasında eşit hat belirlenmiş; Meis Adası'na sahip olmasına rağmen Yunanistan'a herhangi bir hak tanınmamıştır. Türkiye, Doğu Akdeniz'de münhasır ekonomik bölgelerin belirlenmesinde adasal haklar yerine ana karaları temel almıştır. Anlaşmada Kıbrıs Türklerinin Ada'nın tamamındaki haklarından feragat etmediği ve Ada'da sorunun çözülmesi halinde paylaşımına gidileceği de kayda geçilmiştir. Bu anlaşmanın akabinde KKTC Bakanlar Kurulu, TPAO'ya Ada'nın kuzey ve güneyinde arama ruhsatı vermiştir. Bu izin ile birlikte KKTC Bakanlar Kurulu kararı ile Kıbrıs Adası'nın etrafında 7 münhasır alan tespit edilmiş; Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı'na da, bu alanlardan 7'ncisinde, yani "G" bölgesinde petrol arama izni verilmiştir. Bu ruhsatlar çerçevesinde 33 yıllık Piri Reis Gemisi Ada'nın güneyinde KKTC adına sismik petrol/doğal gaz araştırma faaliyetinde bulunmaya başlamıştır. Türkiye ile KKTC arasında çizilen sınır çizgisi Kıbrıs'ın Kuzey Doğusunda Karpaz'dan başlamakta, Güney Batısına kadar uzanmaktadır⁵⁸.

⁵⁵ R.G. 07.08.2009, sayı: 26608.

⁵⁶ Başeren, 2010, a.g.e., s.159.

⁵⁷ R.G. 10.10.2012, sayı: 28437.

⁵⁸ Taşdemir, a.g.e., s.29.

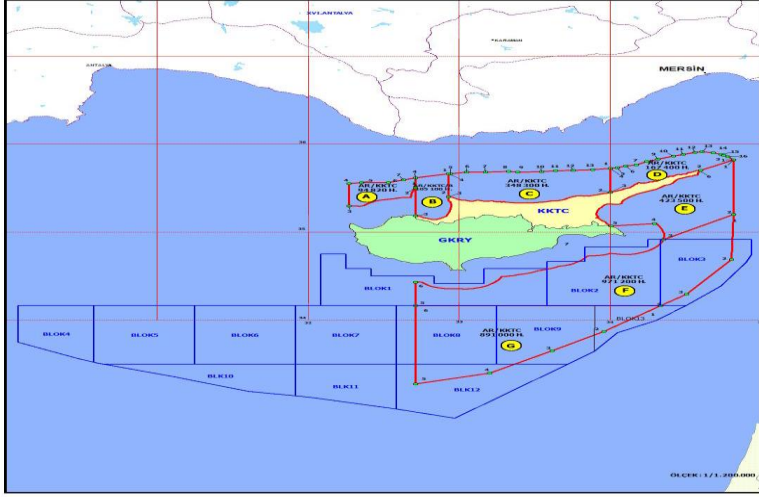
Türkiye, Yunanistan, KKTC, GKRY ve Mısır kıyılarının bulunduğu üçüncü bölgeyi ele alacak olursak Türkiye ile yukarıda anılan devletlerarasında bölgede kıta sahanlığına ilişkin herhangi bir deniz sınırlandırması yoktur. Bu devletlerden Yunanistan, Türkiye'nin Girit, Kaşot, Çoban (Kerpe), Rodos ve Meis hattının güneyinde kıta sahanlığı haklarını elinden alacak bir anlayış oluşturmaya çalışmaktadır⁵⁹. Ancak bu süreç içerisinde Yunanistan, “Türkiye'nin deniz yetki alanı” ifadesini kullanarak 26 Mart 2003 tarihinde MEİS Adası'nın güneyinde araştırma yapmak için Türkiye'den izin istemiştir. Türkiye, Yunanistan'a “Türk Kıta Sahanlığı”nda araştırma yapmasına müsaade etmiştir. Böylece Yunanistan, Türkiye'nin kıta sahanlığını fiilen ve hukuken tanıdığını ve kabul ettiğini göstermiştir⁶⁰.

Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından 16/03/2012 tarih ve 2012/2968, 2012/2974 sayılı kararnamele ile AR/TPO/5026, 5027,5028, 5033, 5034, 5035 hak sıra numaralı ruhsatnamelere ait sahaların doğu sınırları, 32° 16' 18" boylamının ilgili kısımlarını ve Kıbrıs Adası'nın batısında karasularının dış sınırını takip etmektedir. TPAO'ya aynı maksatla verilen 5033 numaralı ruhsatnameye ait saha ise, Meis Adasına karasuları dışında deniz yetki alanları bırakmayacak şekilde tesis edilmiştir. Doğu Akdeniz’de 32° 16' 18" D boylamları ile Anadolu – Mısır ortay hattı arasında Türk kıta sahanlığının sınırlarını zımnen çizen bu ruhsatların verilmesi GKRY ve Yunanistan tarafından kendi kıta sahanlığı ve MEB alanlarını ihlal ettiği gerekçesiyle protesto edilmiştir⁶¹.

⁵⁹ Taşdemir, a.g.e., s.31.

⁶⁰ Şenay Kaya, *Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları* (Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), s.28.

⁶¹ Başeren, 2013, a.g.e., s.271.

Harita – 6: 22 Eylül 2011 Tarihinde TPAO'ya verilen Arama Ruhsatı Sahaları⁶²

Türkiye; GKRY'nin TPAO'ya verilen petrol araştırma ve işletme ruhsatlarıyla ilgili görüşlerine cevap olarak 5 Eylül 2012 tarihli bir mektupla kendi görüşlerini BM'ye iletmıştır. 27 Nisan 2012 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan, TPAO'ya petrol arama ve işletme ruhsatı veren kararlar; daha önce Bakanlar Kurulu tarafından 2007 ve 2008 tarihlerinde kabul edilen ve her yıl yenilenen ruhsatları tamamlayan kararlardır. Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından kararlaştırılan yukarıda sözü edilen izin sahaları; geleneksel ve içtihadı uluslararası hukuka göre tümüyle Türkiye'nin deniz yatağının altının doğal kaynaklarını araştırmak ve işletmek için münhasır egemen haklar kullandığı Türk kıta sahanlığı içinde kalmaktadır⁶³.

Türkiye tarafından atılan bir diğer önemli adım ise 2 Ekim 2014 tarihinde araştırma yapılacak bölgelerin ilan edilmesi ve NAVTEX (seyir duyurusu) ilan edilmesi olmuştur. Türkiye'nin yayınlamış olduğu NAVTEX'de Sismik araştırma yapılacak bölgelerin koordinatları ise şöyle; 33 16.62N, 032 42.68E. 34 20.00N, 032 42.68E, 34 20.00N, 033

⁶² Kaynak: <http://ulusalyol.net/wp-content/uploads/2015/05/resim9.jpg>. (Erişim Tarihi: 11.10.2018)

⁶³ Başeren, 2010, a.g.e., s.271.

10.00E, 34 28.64N, 033 28.08E, 34 06.35N, 033 27.90E, 34 03.88N, 032 52.20E, 33 33.85N, 033 10.00E, 33 23.56N, 033 10.00E⁶⁴.

Sonuç olarak Türkiye'nin görüşü, Doğu Akdeniz'in uluslararası hukuka göre yarı kapalı bir deniz olarak kabul edilmesi ve sınırlandırmanın ilgili devletlerin bir araya gelip, uluslararası hukukun hakkaniyet ilkesi çerçevesinde anlaşmalar yoluyla yapılması gerektiği şeklindedir. Bu nedenle Türkiye Doğu Akdeniz’de herhangi bir MEB ilan etmemiştir. Ancak bölgedeki haklarını kıta sahanlığı aracılığıyla *ab inito* ve *ipso facto* olarak muhafaza ettiğini belirtmiş, kendi kıta sahanlığında, hidrokarbon arama ve çıkarma faaliyetlerine izin vermeyeceğini belirtmiştir.

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ

1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Rumlar tarafından işgal edilerek fiilen ortadan kaldırılmıştır. Bugün yeni bir devlet kurulması için BM zemininde yapılan görüşmeler sürmektedir. Bu süreçte tarafların yürürlükte olduğunu kabul ettiği kurucu anlaşmalar ve onların bir parçası olan anayasa, Kıbrıslı Türklerle Kıbrıslı Rumların eşit statüde olduğunu söylemektedir. Bu koşullar, KKTC'nin Doğu Akdeniz yetki alanları uyumsuzluğuna ilişkin görüşlerinin genel çerçevesini oluşturmaktadır .

KKTC'nin karasuları genişliği 12 mildir. Ayrıca, kara sularının ötesinde kıta kenarının ve Kıbrıs adasının doğal uzantısının dış sınırına kadar uzanan veya kıta kenarının - Kıbrıs adasının doğal uzantısının dış sınırının 200 mile kadar uzanamadığı yerlerde kara sularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mile kadar uzanan su altı alanlarını deniz yatağı ve toprak altlarını kıta sahanlığı olarak kabul eden bir Deniz Yetki Alanları Yasası bulunmaktadır .

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz’de Kıbrıslı Türklerin Ada üzerindeki hakları gözetilmeden gayri yasal bir şekilde yürütmekte olduğu hidrokarbon arama faaliyetleri çerçevesinde münhasır ekonomik bölgesindeki parseller arasında yer alan

⁶⁴ “Türkiye Yeni NAVTEX Yayınladı”, <http://www.yeniduzen.com/Haberler/haberler/turkiye-yeni-navtex-yayinladi/46085>, (Erişim Tarihi: 06.01.2018).

bölgelerde sondaj çalışmasına başlaması, görüşmelerin yürütüldüğü süreçte endişe verici bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Kıbrıs Türk tarafı olarak, Ada çevresinde bulunan ve her iki halkın ortak malı olan doğal kaynakların araştırılması, çıkarılması ve işletilmesinin tek yanlı girişimler yerine, kapsamlı çözüme ulaşıncaya kadar, bu alandaki faaliyetlerin tarafların karşılıklı belirleyecekleri bir işbirliği çerçevesinde yürütülmesinin en doğru yol olacağı kanaatindeyiz. Bu bağlamda, 24 Eylül 2011 ve 29 Eylül 2012 tarihlerinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığıyla Kıbrıs Türk tarafının yapmış olduğu önerilerin yapıcı bir işbirliğinin çerçevesini teşkil ettiğini yeniden hatırlatmakta yarar olduğu söylenebilir. Kıbrıs Rum liderliğinin, tek yanlı ve gayri yasal faaliyetlerden vazgeçerek, iki lider tarafından 11 Şubat 2014 tarihinde kabul edilen Ortak Açıklama ile yeniden başlamış olan BM müzakere sürecine çözümü hedefleyerek odaklanması Kıbrıs Türk tarafının beklentisidir.

KKTC, ayrıca uygulamada da kıta sahanlığına ilişkin haklarını kullanmakta ve korumaktadır. NIMA'nın 2474/2002 (54) East Med sayılı Hydrolant Mesajında Türk Bayraklı Maden Teknik Arama Turkuaz Sismik I Gemisi tarafından 11-16 Kasım 2002 tarihleri arasında sismik araştırma yapılacağı ilan edilmiştir. Araştırma, Türkiye Cumhuriyeti adına ve KKTC ile iş birliği halinde yapılmıştır .

GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ

1964 tarihli 12 millik karasuları yasasına ve 1974 tarihli işletilebilirlik ölçütüne göre ilan ettiği kıta sahanlığına sahip olan GKRY, 5 Nisan 2004 tarihinde Resmi Gazete'sinde yayımlanarak yürürlüğe giren iki yüz deniz mili genişliğinde MEB ilân etmiştir⁶⁵. Her iki kanunda da; bölgedeki Devletlerin karşılıklı kıyıları söz konusu olduğunda, bu Devletler arasında anlaşma sağlanana kadar "orta hattın" geçerli olacağı hususu belirtilmektedir. GKRY aynı zaman da söz konusu kanunları 21 Mart 2003 tarihinden itibaren geriyeye

⁶⁵ GKRY 5 Nisan 2004 tarihli Resmi Gazetesi, Bitişik Bölgeye İlişkin 2004 yasası, Anayasa'nın 52.maddesi doğrultusunda Kıbrıs Cumhuriyeti Resmi Gazetesi'nde yayımlanarak yürürlüğe girmektedir. Sayı 63 (I) 2004, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Bitişik Bölgesi İlan Etmesine İlişkin Yasa MEB ile ilgili 2004 yasası Anayasa'nın 52.maddesi doğrultusunda Kıbrıs Cumhuriyeti Resmi Gazetesi'nde yayımlanarak yürürlüğe girmektedir. Başeren, 2013, a.g.e., s.139.

dönük olarak uygulamaya koyarak, Annan Planı ekinde yer alan Federal Kanunların etkisini azaltmaya çalışmıştır⁶⁶.

Rum Yönetimi Kıbrıs’ın 1964’te kabul edilen bir yasa ile 12 millik karasuları ilan ettiğini ve 1993’te BM’e karasuları genişliğinin ölçülerini gösterir koordinatları resmen ilettiğini belirtmiştir⁶⁷. GKRY, Akdeniz’de deniz yetki alanlarını belirleme adına bazı girişimlerde bulunmuştur. Bu konudaki ilk girişim 17 Şubat 2003 tarihinde GKRY tarafından yapılmış ve GKRY ile Mısır, kıyılarının karşılıklı olduğu alanda kendilerine ait MEB’i bir anlaşma ile sınırlandırma yoluna gitmişlerdir. Anlaşma taraflar arasında, eşit uzaklık ilkesinin uygulandığını ifade etmektedir (mad 1), ancak bölgede hassas ölçümler yapıldığında, ekonomik bölge sınır çizgisinin Mısır’ın aleyhine olduğu görülebilir⁶⁸.

GKRY ayrıca 2 Mart 2004 tarih ve 2004/Turkuno DT/4739 sayılı Türk notasında yer alan “32° 16' 18" meridyenin batısında MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırmasının bölgedeki ilgili devletlerarasında hakkaniyete uygun antlaşma ile gerçekleştirilmesi gerektiği” cümlesi ile ilgili olarak, 32° 16' 18" meridyenin batısında antlaşma ile sonuca ulaşmayı ima eden bu tür iddiaların uluslararası örf ve adet hukukuna ve 1982 B.M.D.H.S.’ye (mad. 56, 71, ve 121’e) aykırı olarak adalar ve daha fazlası egemen ada devleti Kıbrıs Cumhuriyeti’nin herhangi bir deniz alanına sahip olmaktan yoksun bırakılmasını kabul etmek ile aynı anlama geldiğini söylemiştir. Sözleşme mad.74 ve 83’ün kıyıları karşılıklı ya da bitişik devletlerarasında sırasıyla kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasının “*Hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak için U.A.D. statü mad.38’de işaret edildiği gibi uluslararası hukuka uygun olarak anlaşmalarla gerçekleştirilmesini*” öngördüğünü, Türkiye’nin Sözleşme’nin ilgili hükümlerine karşı önyargılı tutumu ile sınırlandırmanın uluslararası hukuka uygun olarak anlaşmalarla gerçekleştirilmesi yükümlülüğünü kasten ortadan kaldırdığını ileri sürmüştür. Türkiye’nin asılsız iddiaları ile herhangi bir hukuki temeli olmaksızın üçüncü devletlerin örneğin Kıbrıs Cumhuriyeti’nin, Mısır Arap Cumhuriyeti’nin ve muhtemelen ilgili hale gelecek diğer devletlerin hukuki egemen haklarına müdahale etmeye çalıştığını, bu girişimin özellikle bu devletlerin Sözleşme ’ye göre uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma ile MEB sınırlandırma

⁶⁶ Kaya, a.g.e., s.40.

⁶⁷ Bilge Adamlar, a.g.e. s.27-28.

⁶⁸ İnan, a.g.e.,s.84.

haklarına kast ettiğini, bu nedenle Türk argümanlarının hukuken geçersiz olduğunu iddia etmiştir⁶⁹.

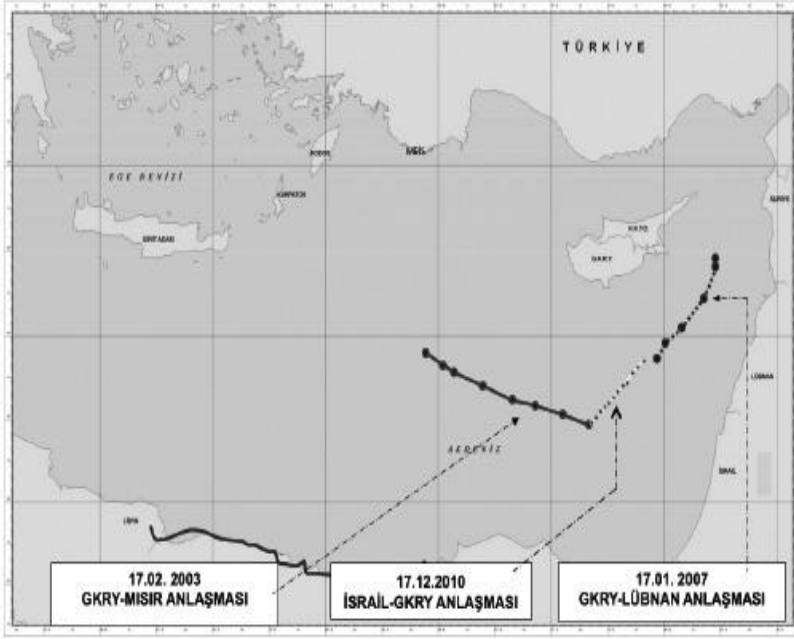
Türkiye'nin 4 Ekim 2005'te bu iddialarını reddetmesinin ardından GKRY 19 Ekim 2006 tarihli notasında; Türkiye'nin "Uluslararası deniz hukukunun genel ilkelerinden birisine göre, Akdeniz gibi kapalı ya da yarı kapalı bir denize kıyısı olan devletlerin, haklarını kullanır, yükümlülüklerini yerine getirirken birbirleriyle iş birliği yapmak mecburiyetinde" oldukları tezini kabul ettiğini beyan etmiştir. Bu ifadeden, Türkiye'nin uluslararası kamu hukukunun yerleşik normlarına göre Kıbrıs Cumhuriyeti'ni bir devlet olarak tanımakta uluslararası toplumun geri kalanı ile hemfikir olduğunu çıkardığını ve Kıbrıs'ın meşru hükümeti ile benzer şekilde sınırlandırma konusunda anlaşmaya varmak için yapıcı ikili görüşmelere girmesini beklediklerini kaydetmiştir⁷⁰.

GKRY deniz yetki alanlarının belirlenmesi ve sınırlandırılması konusundaki diplomatik girişimlerini 2003 yılından sonra da sürdürmüş ve Lübnan ile GKRY arasında 17 Ocak 2007 tarihinde deniz yetki alanlarının (MEB) sınırlandırılması konusunda bir anlaşma yapılmıştır. Anlaşmanın yapılmasından önce ve ayrıca hemen akabinde Türkiye, Lübnan hükümeti nezdinde gereken diplomatik girişimlerini yapmış ve hem kendi haklarını (birleşme olabileceği varsayımının da etkisiyle) ve ayrıca KKTC ile Lübnan kıyılarının bir sınırlandırmada karşılıklı olabileceği varsayımına da dayanarak, bu ilkenin haklarını diplomatik alanda koruma yoluna gitmiştir⁷¹.

⁶⁹ Başeren, 2013, a.g.e, s.143-144.

⁷⁰ A.g.e., s.144.

⁷¹ İnan, a.g.e.,87.

Harita – 7: GKRY’nin Yapmış Olduğu MEB Anlaşması Sınırlamaları⁷²

GKRY Parlamentosu GKRY-Mısır ve GKRY-Lübnan MEB Antlaşması imzalandıktan sonra 26 Ocak 2007 tarihinde bir yasa kabul ederek Kıbrıs Adası’nın güneyinde çizilen sınırların ötesinde, Kıbrıs Adası güneyinde 13 adet petrol arama ruhsat sahası ilan etmiştir⁷³. Bunun üzerine Türk Dışişleri Bakanlığı, konunun siyasi ve hukukî boyutlarına bir kez daha dikkat çeken bir açıklama yapmıştır. Söz konusu Petrol Arama Ruhsat Alanlarından 5 saha (saha 1, saha 4, saha 5, saha 6 ve saha 7), Türkiye’nin kıta sahanlığı ile çalışmaktadır. Diğer sahalarda da KKTC’nin hakları bulunmaktadır⁷⁴.

GKRY son olarak 17 Aralık 2010 tarihinde Lefkoşa’da İsrail ile bir MEB sınırlandırma anlaşması imzalamıştır. Söz konusu MEB sınırlandırma anlaşmasının konu aldığı deniz alanlarında ülkemizin bir hak iddiası bulunmamakla birlikte konu Kıbrıs meselesi bağlamında önem taşımaktadır. Türkiye, İsrail nezdinde yapılan girişimlerde, GKRY ile bu

⁷² Bu Harita Prof. Dr. Sertaç Hami Başeren tarafından hazırlanmıştır.

⁷³ Başeren, 2013, a.g.e., s.142.

⁷⁴ Kaya, a.g.e., s.43.

tür bir anlaşma yapılmasının, Kıbrıs Türklerinin hak ve çıkarlarını yok saymak anlamına geleceği, Kıbrıs müzakerelerini olumsuz etkileyeceği ve Doğu Akdeniz'de barış ve istikrara katkı sağlamayacağını vurgulamıştır. Ancak bütün bu telkinlere rağmen söz konusu MEB sınırlandırma antlaşması imzalanmıştır⁷⁵.

GKRY, sınırlandırma andlaşmalarını yaparken, Uluslararası Hidrografi Örgütünün ilgili El Kitabında ve direktiflerinde toplanmış olan uluslararası kabul görmüş teknik metot ve teferruata tam anlamıyla uyduğunu belirtmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti ve Mısır Arap Cumhuriyeti; sınır çizgisinin uzunluğunu belirlerken üçüncü kıyı devletlerinin egemenlik haklarını ortadan kaldırmadan belirlenen üçüncü kıyı devletlerinin egemenlik haklarını ortadan kaldırmadan ilgili sınır parçasını gelecekte andlaşmaya varıldığında çizmek üzere bu devletlerin haklarına zarar verebilecek sahalara uzatmaktan kaçtığını belirtmiştir⁷⁶.

Sonuç olarak GKRY, Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırması konusunda, Türkiye'nin uluslararası hukuku ihlal ederek tek taraflı davrandığını iddia etmektedir. GKRY, ayrıca Türkiye'nin 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ve 1982 B.M.D.H.S.'ni imzalamadığını, Akdeniz'de hiçbir devletle MEB anlaşması bulunmadığını ve kendilerini tanıma yolunda herhangi bir girişimlerinin olmadığını her fırsatta dile getirmektedir.

YUNANİSTAN

Yunanistan, 1972 yılında 1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesine taraf olmuştur. Yunanistan Cenevre Sözleşmesi hükümlerini kendi hukuk sistemi ile 1182 sayılı 8 Temmuz 1972 tarihli Kanunla bütünleştirmiştir. 1958 tarihli Cenevre Sözleşmesinin kanunla kabulünden sonra, 1973 yılı Ekim ayında, kıta sahanlığındaki mineral kaynakları ve doğal kaynakların işletilmesi rejimine ilişkin olarak Madencilik Kanunu yürürlüğe girmiştir⁷⁷.

⁷⁵ "İsrail ile GKRY Arasında İmzalanan MEB Anlaşması Hakkında", http://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasindaimzalanan-meb-anlasmasi-hk.tr.mfa. (Erişim Tarihi: 15.10.2015).

⁷⁶ Başeren, 2010, a.g.e., s.279.

⁷⁷ Gökdemir Nurser Işık, *Kıta Sağanlığı Hukuki Rejimi ve Ege Denizi Uyuşmazlığı*, İzmir, Dokuz Eylül Yayınları, 2010, s.156-157.

Yunanistan kara sularının genişliği 6 mildir. Ayrıca kara sularının deniz yatağında ve altında ve kara sularının dışında ada kıyılarına bitişik deniz yatağında ya da altında 200 m derinliğe kadar ya da bunun ötesinde üzerindeki suların araştırma ve işletmeye elverişli olduğu derinliğe kadar, uluslararası sözleşmelerle kabul edilen kıta sahanlığında münhasır hakları olduğunu kabul eden bir yasası bulunmaktadır⁷⁸.

Yunanistan, Girit, Kaşot, Çoban, Rodos, Meis hattını ilgili kıyı kabul ederek Türkiye’yi Doğu Akdeniz’den dışlamaya çalışmakta, GKRY ile birlikte ortay hatları esas alıp bunları hakkaniyete uygun hale getirmekten kaçınarak Türkiye’ye sadece Antalya Körfezi ile sınırlı çok az bir kıta sahanlığı ve MEB alanı bırakmaya yönelik hareket etmektedir.

Doğu Akdeniz’deki Yunan adaları arasında yüzölçümü açısından Girit adası önemlidir. Ancak, Girit adasının sadece 33,5 km. si Doğu Akdeniz deniz alanları sınırlandırması ile ilgilidir. Girit adasının projeksiyonu Doğu Akdeniz’den ziyade Libya yönüne doğrudur. Dolayısıyla Girit adası özelinde söz konusu olacak bir deniz alanı sınırlandırmasında kaçınılmaz olarak Türkiye-Yunanistan Ege Deniz sınırlarının ve Doğu Akdeniz’de Türkiye ile Mısır arasında çizilecek kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırının dikkate alınması gerekir⁷⁹.

Türkiye’nin, GKRY – Mısır MEB sınırlandırması anlaşmasını protesto etmesi üzerine Yunanistan’ın, 24 Şubat 2005 tarihli notasında, “bölgedeki ilgili devletler’ den biri olarak (kıta ya da adalara ait) kıyıları karşılıklı devletler arasında kıta sahanlığı ya da MEB sınırlandırmasının ilgili Uluslararası Hukuk kurallarına uygun olarak eşit mesafe/ortay hat ilkesi esasında yapılması gerektiğine dair eski pozisyonu tekrar ettiği; bunun, Kıbrıs Cumhuriyeti ile Mısır Arap Cumhuriyeti arasında kabul edilen Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırması Andlaşması dâhil yaygın ve uzun süre devam eden devlet uygulamaları ile teyit edildiği” bildirilmiştir⁸⁰.

Yunanistan’ın deniz sınırlandırması ile ilgili tezleri ile uyumlu olarak, Girit’in doğu ucundan başlayarak bu noktanın batısında kalan tüm kıta sahanlığı alanlarında sismik araştırmalar yapacağını ilan etmiştir. Ruhsat verilecek sahaların haritası da Avrupa

⁷⁸ Başeren, 2013, a.g.e., s.136.

⁷⁹ Yusuf Aksar, “Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması: Doğu Akdeniz Uyuşmazlığı”, *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı-2, 2012-2013, s.234.

⁸⁰ Başeren, 2013, a.g.e., s.274-275.

Birliği'nin 03.12.2011 tarih ve C353/10 sayılı Resmi Gazetesinde yayımlanmıştır. Söz konusu haritada Arnavutluk Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen 2009 tarihli Yunanistan – Arnavutluk deniz yetki alanları andlaşmasındaki sınırların esas alındığı, Girit yanında Gavdos, Gavdopula, Gaiduronisi ve Kufonisyan adacıklarına da tam yetki tanındığı görölmektedir⁸¹.

Yunanistan ve GKRY, Doğu Akdeniz'de birlikte hareket ederek, Türkiye'nin Akdeniz'de mümkün olabilen en az payı alması yolunda bazı girişimlerde bulunmaktadır. Yunanistan ve GKRY'nin uluslararası topluma Doğu Akdeniz'de kabul ettirmeye çalıştığı deniz yetki alanları sınırlandırma çerçevesi, Türkiye'nin yaklaşık 104.000 km karelik bir deniz alanını kaybetmesine neden olacağı için dikkatle incelenmelidir. Yukarıda da belirtildiği gibi Türkiye Mısır ile GKRY arasında imzalanan MEB sınırlandırma anlaşmasını bir nota ile protesto etmiştir. Yunanistan, Türkiye'nin 2 Mart 2004 tarihli bu notasına atfen verdiği bir nota ile bölge devletlerinden biri olarak, kıyıları birbirine karşı olan devletlerin MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırmaları uluslararası deniz hukukunun öngördüğü şekilde ortay hat prensibine uygun olarak yapılması gerektiğine inandığını vurgulamıştır. Aynı şekilde Yunanistan, adalara da hiçbir şarta bağlı olmaksızın kıta sahanlığı verilmesi gerektiğini ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığının Meis Adası da dâhil olmak üzere “en yakın Yunan adaları ile Anadolu arasından geçen ortay hatta dayandırılması” gerektiğini savunmaktadır⁸².

AVRUPA BİRLİĞİ

AB, Yunanistan ve GKRY'ni üyeliğe kabulü ile birlikte bu ölkelerin taraf olduğu deniz yetki alanları sorunlarını içselleştirmiş, Ege Denizi'ni ve Kıbrıs'ı içine alan bölgeyi kendi Birlik sınırları olarak görmüştür. Birliğin dış sınırları içinde yer alan bölgelerde Birliğin kurallarının geçerli olmasından hareketle, bir tür ortak egemenlik alanı tesis etmiştir. Bu

⁸¹ Başeren, 2013, a.g.e., s.277.

⁸² Bilge Adamlar, a.g.e., s.22.

durumu balıkçılık, çevre, deniz taşımacılığı, doğal kaynakların korunması ve işletilmesini düzenleyen Birlik politikalarında gözlemlemek olasıdır⁸³.

AB üye ülkelerin deniz alanları, balıkçılık bölgesi dışında, üye Devletlerin ulusal yetki alanlarına girmekle birlikte, AB denizlerin kendi ortak yetkisine giren konularda birtakım düzenlemelere sahiptir. Böylece, AB yetkisinde bulunan balıkçılık, deniz ulaşımı ve taşımacılığı, enerji ve çevre konularında birtakım düzenlemelere gitmekte ve bu konularda AB müktebesatının üye Devletlerin egemenlik haklarını uyguladıkları tüm bölgelerde geçerli olacağını öngörmektedir⁸⁴.

En genel boyutuyla deniz yetki alanlarına ilişkin konularda AB’nin tutumunu şu başlıklar altında toplamak mümkündür.

- AB’nin sınırları içerisindeki deniz alanlarında yürütülen ve doğrudan/dolaylı denizciliği ilgilendiren konularda ortak kuralları ve uygulamaları kararlaştırarak yaşama geçirilmesini sağlamak,
- Üye ülkelerin Birlik kurallarını kendi ulusal yetki alanlarında etkin uygulamasını kolaylaştırmak,
- Gerekli ortak düzenlemelerin yapılabilmesi için finansman ve alt yapı olanaklarını sağlamak,
- Ulusal, uluslararası ve Birlik mevzuatı arasında uyumlu bir hukuksal alan oluşmasını sağlamak,
- Birlik ile Birliğe komşu ülkeler arasında deniz alanlarının korunmasına ve bu alanlardaki faaliyetlerin düzenlenmesine ilişkin olarak iş birliğini geliştirmek ve kolaylaştırmak⁸⁵.

AB’nin Doğu Akdeniz’de Türkiye, Yunanistan ve GKRY arasında yaşanmakta olan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorununa ilişkin yaklaşımı hukuksal bir tartışma alanı olmaktan çok siyasi bir tartışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. AB üyesi olan Yunanistan ve GKRY, Birliğin deniz alanlarına ilişkin siyasasını oluştururken kendi ulusal çıkar ve önceliklerini içeren düzenlemeleri yapma fırsatına sahip oldukları için Doğu Akdeniz’deki Birlik kurallarının, düzenlemelerinin yaşama geçirilmesinde geniş bir hareket alanı yaratabilmektedir. Karar alma mekanizmaları içerisinde yer almayan Türkiye ancak uygulamaları kabullenmek veya reddetmek seçenekleri ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu

⁸³ Fuat Aksu, “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu ve Türkiye – AB İlişkileri”, *AÜSBF Dergisi*, Ankara, 2013, Özel Sayı, s.162.

⁸⁴ Aksu, a.g.e., s.172-176.

⁸⁵ Aksu, a.g.e., s.166.

bağlamda ele alındığında Yunanistan ve GKRY, Birliğin denizlere ilişkin düzenlemelerinden yararlanarak kendi deniz yetki alanlarının sınırlarını belirlemeye dönük girişim başlattıklarında Birliğin ortak düzenlemelerinden hareket ettiklerini ileri sürerek bir tür meşruiyet alanı da yaratabilmektedirler. Örneğin GKRY'nin ilan etmiş olduğu münhasır ekonomik bölgede hidrokarbon kaynaklarının araştırılması ve işletilmesine ilişkin ruhsat verme ve ihaleye çıkma sürecinde hazırlamış olduğu ihale dosyasının AB mevzuatına ilişkin ruhsat verme ve ihaleye çıkma sürecinde hazırlamış olduğu ihale dosyasının AB mevzuatına uygun olarak hazırlandığı görülmektedir⁸⁶.

Diğer yandan, Birliğin henüz müdahil olmadığı veya diğer uluslararası örgütlerin yetki alanları çerçevesinde gerçekleştirilen düzenlemelerde Türkiye'nin daha geniş bir hareket alanının olduğu açıktır. Nitekim bu tür düzenlemelerde Türkiye kendi çıkarları doğrultusunda kararlar alabilmektedir. Türkiye'nin hukuksal argümanlarının güçlü olmasına karşın Yunanistan ve GKRY'nin deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin çabalarını siyasi açıdan aşabilmesini güçleştiren en önemli engel, ironik olarak, yine kendi geliştirmiş olduğu AB üyelik talebidir. Hâlihazırda bir yandan AB üyeliğini hedeflerken diğer yandan sınır ve sınırlandırma sorunlarının çözülmesi için yaratılan baskıları karşılaması giderek güçleşmektedir. Yunanistan bir yana bırakılır ise GKRY'nin başlatmış olduğu fiili durum yaratma siyasetini siyasi-diplomatik manevralarla engellemeye çalışsa da caydırıcı kuvvet kullanma seçeneklerinin devreye girme olasılığı yüksektir. Bu durum ise Türkiye'nin imajını ve haklılığını ortadan kaldıran bir propaganda malzemesine dönüşebilir⁸⁷.

⁸⁶ Aksu, a.g.e., s.167.

⁸⁷ Aksu, a.g.e., s.167.

İSRAIL

İsrail kara sularının genişliği 12 mildir. Ülkesinin kara suları dışında üzerindeki suların derinliğinin doğal kaynaklarının işletilmesine izin verdiği yere kadar sahillere bitişik deniz yatağı alanlarını ve altını kapsadığını öngören bir yasaya sahiptir⁸⁸.

Harita 9- İsrail-GKRY Deniz Yetki Alanları Sınırlandırması Antlaşması Sınırları⁸⁹

İsrail 2010 yılında Tamar ve Leviathan sahalarında tespit ettiği doğal gaz yataklarından sonra 12 Temmuz 2011’de MEB koordinatlarını gösterir bir listeyi BM’ye sunarak MEB ilanında bulunmuştur. İsrail devleti bunu yaparken GKRY hariç Doğu Akdeniz’e sahil dar hiç bir devletle MEB sınırlandırma anlaşması imzalamamıştır. Rum Yönetimi ve İsrail 17 Aralık 2010 tarihinde imzaladıkları MEB sınırlandırma anlaşmasında ortay hat kuralını dikkate almışlardır. İsrail Tamar ve Leviathan bölgelerinde tespit ettiği hidrokarbon sahalarında üretim yapacak aşamaya

⁸⁸ Başeren, 2013, a.g.e., s.153.

⁸⁹ Yayı, a.g.e., s.27.

gelmiş durumdadır. GKRY ile buradan elde edilecek doğal gazın tüketici pazarlara ulaştırılması için ortak projeler geliştirmeye çalışmaktadır⁹⁰.

MISIR

Mısır'ın, 1958'den bugüne 12 mil genişliğinde kara suları uygulaması bulunmaktadır⁹¹. Ayrıca Mısır 200 m ya da işletilebilir derinliğe kadar kıta sahanlığı haklarını kullanacağını öngören bir düzenlemeye sahiptir. Ayrıca B.M.D.H.S.'yi onaylarken 26 Ağustos 1983'te B.M.D.H.S. Bölüm V ve VI hükümleriyle Akdeniz ve Kızıldeniz'de kara sularının ötesinde kendisine verilen MEB'e ilişkin haklarını kullanacağını, Sözleşmeye göre MEB'de haklarını kullanıp yükümlülüklerini yerine getirirken diğer devletlerin hak ve yükümlülüklerine gereken saygıyı göstereceğini, Sözleşme hükümlerine uygun hareket edeceğini ve MEB'inin sınırlarını Sözleşme' de ortaya konan kurallara göre belirleyeceğini beyan etmiştir⁹².

Mısır, kendi MEB'inde bulunan doğal gaz kaynaklarını uzun süredir işletmektedir. Ayrıca, 14 Şubat 2003 tarihinden önce, Mısır'ın Lefkoşa Büyükelçisi de basına sık sık beyanatlar vererek, kendi ülkesi ile GKRY'nin doğal gaz sahasında ortak işletmeler oluşturmasının söz konusu olduğunu, henüz bu konuda bir anlaşma bulunmamakla beraber, bir düzenleme yapılabileceğini, B.M.D.H.S.'ye taraf iki Devlet arasında çıkabilecek uyuşmazlıkların kolayca çözülebileceğini, Kıta Sahanlığı ve MEB'in belirlenmesi konusunda iş birliği yapmaya hazır olduklarını beyan etmiştir. Mısır, müzakere açısından tanınan tek bir Kıbrıs olduğunu ve onu muhatap alacağını bildirmiştir⁹³.

Akabinde, 14 Şubat 2003 tarihinde Mısır ve GKRY basınında, GKRY Sanayi, Ticaret ve Turizm Bakanı'nın 17 Şubat 2003 tarihinde Mısır'ın başkenti Kahire'yi ziyaret edeceği ve bu ziyaret sırasında GKRY ile Mısır arasında MEB sınırlandırılmasına dair bir andlaşma imzalanacağı yönünde haberler çıkmıştır. Bu gelişme üzerine, 15 Şubat 2003

⁹⁰ Bilge Adamlar, a.g.e., s.18.

⁹¹ Bilge Adamlar, a.g.e., s.20.

⁹² Başeren, 2010, a.g.e., s.147.

⁹³ Kaya, a.g.e., s.37.

tarihinde Türk Dışişleri Bakanlığı yetkilileri Ankara’daki Mısır Büyükelçisi ile bir görüşme yaparak, Türkiye’nin konuya ilişkin tutum ve endişelerini dile getirmişlerdir⁹⁴.

Buna rağmen GKRY ile Mısır Arap Cumhuriyeti arasında Doğu Akdeniz’de Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırmasına İlişkin Andlaşma 17 Şubat 2003 tarihinde imzalanmış ve Şubat 2004’te BM’de tescil ettirilmiştir⁹⁵. Akabinde, 19 Temmuz 2005 tarihinde Mısır Petrol Bakanı ile GKRY Ticaret, Sanayi ve Turizm Bakanı arasında “Anlayış Memorandumu” ve 8 Eylül 2005 tarihinde, memorandumun uygulanmasını hedefleyen Akdeniz’de petrol yataklarının aranmasını da öngören “Petrol Araştırmaları İş Birliği Protokolü” imzalanmıştır⁹⁶.

Arap Baharı ile ülkede meydana gelen yönetim değişikliğinden sonra iktidara gelen Mursi döneminde, Mısır-GKRY MEB sınırlandırma anlaşmasının askıya alınabileceği gündeme gelmiş ancak General Sisi Hükümetinin iktidara gelmesi ile, bu düşünce ötesinde Mısır-GKRY- Yunanistan anlaşmaya varmıştır.

LÜBNAN

GKRY, Yunanistan ve İsrail’e ilaveten Lübnan da deniz yetki alanları konusunda girişimlerde bulunmaya başlamış ve Lübnan Meclisi; 17 Ağustos 2010 tarihinde denizde petrol ve doğalgaz rezervlerinin araştırılması hakkında bir kanunu onaylamıştır⁹⁷. Kanunun kabulüyle Lübnan Akdeniz’de iki ve üç boyutlu sismik araştırmalarda bulunmuştur⁹⁸.

Diğer taraftan, Lübnan’ın 1970–1975 yılları arasında Rus, İngiliz ve ABD’li uzmanlara denizde ve karada petrol yatakları ile ilgili çalışmalar yaptırdığı, etüt sonuçlarına göre petrol çıkarma maliyetinin petrolden elde edilecek gelirden fazla olması nedeniyle, petrol arama faaliyetlerine son verdiği; 1975–1990 yılları arasında da iç harp ile uğraştığı için

⁹⁴ Kaya, a.g.e., s.37.

⁹⁵ Cavid Abdullahzade, “Doğu Akdeniz’de Mısır’la Antlaşma Şart”, *AÜSBF Dergisi*, 2013 Özel Sayı, s.339.

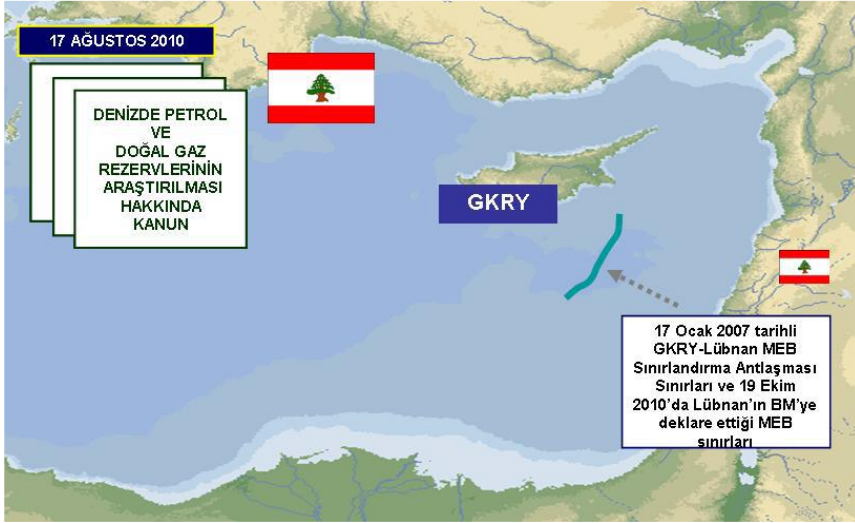
⁹⁶ Kaya, a.g.e., s.43.

⁹⁷ Yayıcı, a.g.e., s.28.

⁹⁸ Bilge Adamlar, a.g.e., s.18.

hiçbir petrol arama faaliyetinde bulunmadığı ve başka ülkelerin faaliyetlerine de katılmadığı görülmektedir⁹⁹.

Sonraki süreçte Lübnan, Türkiye'nin itirazlarına rağmen 17 Ocak 2007'de GKRY ile MEB sınırlandırma anlaşması imzalamıştır. Ancak Lübnan Meclisi, muhtemelen Türkiye'nin itirazları nedeniyle söz konusu anlaşmayı henüz onaylamamıştır. 2010 yılında GKRY-Lübnan MEB sınırlandırma anlaşmasının durumunu etkileyecek önemli bir gelişme yaşanmıştır. Lübnan 19 Ekim 2010 tarihinde deniz yetki alanlarını belirleyen bir haritayı BM'ye sunmuştur. Bildiri ile ilan edilen MEB sınırları Lübnan'ın Rum Yönetimi ile imzaladığı sınırlandırma anlaşmasının koordinatlarını da kapsamaktadır. Bu nedenle Lübnan'ın GKRY ile imzaladığı anlaşmayı onaylayıp onaylamamasının somut bir hükmü kalmamıştır denilebilir. Ayrıca Lübnan'ın ilan ettiği MEB ile İsrail'in ilan ettiği MEB alanlarının 9 kmkarelik bir bölümde çakıştığı ve bu çakışmanın son dönemde iki ülke arasında gerginlik oluşturduğunu da not etmek gerekir¹⁰⁰.

Harita- 10: Lübnan'ın 19 Ekim 2010'da BM'ye Deklare Ettiği MEB Sınırları¹⁰¹

⁹⁹ Kaya, a.g.e., s.51.

¹⁰⁰ Bilge Adamlar, a.g.e., s.18-19.

¹⁰¹ Yaycı, a.g.e., s.29.

Öte yandan son dönemde deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında Lübnan ve İsrail arasında yaşanan gerginlik de dikkat çekicidir. İsrail Bakanlar Kurulu’nun BM’nin değerlendirmesine sunmak üzere hazırladığı haritada gösterilen sınırlar ile Lübnan tarafından ilan edilen MEB yaklaşık 9 kilometre karelik bir kesimde çakışması bu gerginliğin temel nedenini oluşturmaktadır¹⁰².

İNGİLTERE (ADADAKİ EGEMEN ÜSLERİ)

İngiltere’nin, Kıbrıs adasında 1878’de elde ettiği üstünlüğün bir kalıntısı olarak Kıbrıs’ta iki askerî üssü bulunmaktadır. Bu yönü ile İngiltere, hiçbir sorumluluk almadan Doğu Akdeniz’in stratejik bölgesinde önemli bir istihbarat merkezini kontrol eder duruma gelmiştir. İngilizler, adanın egemenliğini iki topluma devrederken, kendi askerî üslerinin ve bu üslerle ilgili olarak kullanacakları diğer küçük toprak parçalarının üzerindeki egemenliklerini tam olarak korumakta kararlıdırlar¹⁰³.

1960 Kıbrıs Anayasası, Londra ve Zürih anlaşmalarına göre “Egemen Üs Bölgesi” statüsündeki İngiliz üsleri İngiltere’nin adadaki varlığını meşrulaştırmış ve hukukileştirmektedir. “Kıbrıs Cumhuriyeti” adına Kıbrıslı Rumlar ve 9 öteki Devlet ile AB arasında yapılan Katılma Andlaşmasına İngiliz Egemen Üslerine İlişkin olarak 3 sayılı Protokol eklenmiştir. Anılan Protokol ile Kıbrıs’taki İngiliz egeme üsleri, gümrük konuları dışında, AB müktesebatının dışında bırakılmıştır. Dolayısıyla egemen üslerin statüsü 06.08.1960’da yapılan Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Kuruluşuna ilişkin Andlaşma ile düzenlenmektedir. Anılan Andlaşmanın 11. maddesi Eklerin Andlaşmanın bölünmez parçasını oluşturduğunu öngörmekte olup, Akrotiri ve Dikelya İngiliz egemen üslerinin statüsü Andlaşmanın 1. maddesi ile Ek A, 3 Bölümde düzenlenmektedir¹⁰⁴. Andlaşmanın 1. maddesi Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ülkesini tanımlarken, Ek A’daki İngiliz egemenliğine bırakılan alanların bunun dışında kaldığını belirtmektedir. Ek A’nın 3. Bölümünün 1. fıkrası ise, iki İngiliz üssü Akrotiri ve Dikelya kıyılarından çizilen dört çizgi arasında kalan deniz

¹⁰² Yaycı, a.g.e., s.29.

¹⁰³ Soyaloğlu Tamçelik, “Kıbrıs’taki İngiliz üslerinin stratejik önemi”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Sayı: 8, 2011, s.1521 ve 1522.

¹⁰⁴ Pazarıcı, a.g.e, s.196.

alanlarının Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından kendi karasularının bir parçası olarak ileri sürülemeyeceğini öngörmektedir. Başka bir deyişle, bu ifade, öncelikle bazı farklı görüşlere rağmen, bu deniz alanlarının İngiliz egemen üslerinin karasuları olarak kabul edildiğini göstermektedir¹⁰⁵.

Harita 12 - Kıbrıs ve İngiliz Üsleri¹⁰⁶

Uluslararası hukukun kıyı Devletlerine, egemenlik hak ve yetkilerinin bir sonucu olarak, karasularına sahip olma hakkı tanıdığına göre İngiltere'nin anılan Andlaşma ile karasuları hakkında vazgeçtiğini ileri sürmek biraz zor görünmektedir. Öte yandan, anılan andlaşma ile herhangi bir başka deniz alanından söz edilmemesi, İngiltere'nin kıta sahanlığı ya da münhasır ekonomik bölge gibi deniz yetki alanlarından vazgeçtiği anlamına gelip gelmediği konusunu da tartışılmalı duruma getirmektedir. Nitekim, özellikle Kıbrıslı Rumların Adada İngiliz egemen üslerinin varlığına itirazlarını göz önünde tutarak üslerin elinden gideceği endişesini taşıyan İngiltere'nin Annan Planı sırasında 3. Annan Planı'nın Lahika C (Appendice II), madde 10 ile, üslerin kıta sahanlığı hakkını saklı tutmayı amaçladığını gösteren bir hükme de rastlanmaktadır. Ancak, Annan Planı

¹⁰⁵ Pazarıcı, a.g.e., s.196.

¹⁰⁶ Kaynak, "Cyprus Map". <http://www.claremontpropertyservices.com/cyprusmap.htm>.

reddedildiği için bu yöndeki bir hükmün hukuksal etkisi yoktur. Bununla birlikte, sorunu değerlendiren uzmanlara göre İngiltere’nin, her Devlet ülkesinin doğal uzantısını oluşturan kıta sahanlığı üzerindeki haklarının kendiliğinde (*ipso facto* ve *ab initio*) doğması nedeniyle, bölgedeki doğal gaz alanlarından ekonomik olarak yararlanacağı kanısı taşınmaktadır¹⁰⁷.

İngiltere’nin Doğu Akdeniz’de yaşanan gelişmelere tarafsız kalması beklenmemektedir. Yunan basınında, İngiltere’nin Kıbrıs’taki üsleri vasıtasıyla Akdeniz’deki petrolde hak isteyebileceğine, Kıbrıs ve Yunanistan’ın MEB’inin belirlenmesinde söz sahibi olduğuna dair yorumlar yapılmaktadır. Daha da önemlisi Kıbrıs’taki diplomatik kaynakların “Londra’nın petrollerden pay almak üzere Kıbrıs’taki üsleri için egemen devlet haklarını talep etmeyi düşündüğünü bildirdiği yazılmıştır. İngiliz Donanmasına ait “HMS Enterprise¹⁰⁸” isimli oşinografi ve hidrografi gemisinin 7-10 Şubat 2005 tarihleri arasında Akrotiri ve Dikelya üssü arasında Limasol açıklarında petrol araştırması yaptığını bildirmiştir¹⁰⁹.

İngiltere’nin bölgedeki deniz yetki alanları ile ilgilenmesi ya da petrol ya da doğalgazdan “pay alma” biçimindeki yaklaşımı Türkiye, KKTC’ni ve GKRY’ni daha zor duruma sokacaktır. Zira en başta, Doğu Akdeniz bölgesinde İngiltere gibi güçlü bir Devletin müdahalesi siyasal ve diplomatik olarak sorunları daha da arttıracaktır. İkinci olarak ise, İngiltere’nin petrol ve doğal gazdan pay alma isteğinden ne Rumlar ne de Kıbrıslı Türkler ve Türkiye memnun olmayacağı için konunun hukuksal bir uyuşmazlığa dönme olasılığı da bulunmaktadır. Böyle bir durumda, Kıbrıs Cumhuriyeti Kuruluşuna ilişkin Andlaşmanın 10.maddesi eğer taraflar arasında bir çözüm bulunmazsa, Andlaşmanın yorumuna ilişkin olarak Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti’nin birlikte oluşturacakları bir uluslararası mahkemeye gidilmesini öngörmektedir. Oysa böyle bir mahkeme kurulması ve uyuşmazlığa bakması için Kıbrıs Cumhuriyeti adına Rum

¹⁰⁷ Uğur Özgöker – Hüseyin Çelik, “Kıbrıs’ta Enerji Politikaları ve İngiltere İlgisi”, Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu, 11-13 Aralık 2014, KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi, basılmamış bildiri, s.6.

¹⁰⁸ *HMS Enterprise* gemisinin hem petrol hem de gaz araştırmaları için destek bilgi sağlayacak donanıma sahip olduğu bilinmektedir.

¹⁰⁹ Başeren, 2010, a.g.e, s.155.

Yönetiminin katılması söz konusu olacaktır¹¹⁰. İngiltere'nin bu konudaki nihai tutumunu bölgede bulunacak petrol/gaz rezervlerinin büyüklüğünün belirleyeceğini düşünmek daha doğru olacaktır¹¹¹.

Sonuç olarak İngiltere bölgedeki üsleri aracılığıyla deniz alanlarında sahip olduğu *ipso facto* ve *ab initio*'dan doğan hakları aracılığıyla kıta sahanlığı ya da MEB alanına sahip olabilecektir.

FİLİSTİN (GAZZE ŞERİDİ)

Gazze Şeridi Akdeniz kıyısında 40 kilometre uzunluğunda dar bir sahil şerididir. Gazze Şeridi hiçbir ülke tarafından bağımsız bir devlet veya devlet bölgesi olarak kabul edilmemektedir. Aksine dünyadaki genel kabul, İsrail'in bir parçası şeklindedir. ABD tarafından ise, İsrail tarafından ele geçirilmiş ve İsrail- Filistin arasında bir anlaşmayla geleceği belirlenecek bir bölge olarak tanımlanmaktadır. İsrail, Gazze Şeridi'nin hava ve deniz sahalarını kontrol etmektedir Gazze Şeridi'nin İsrail ile 51 kilometre ve Mısır ile 11 kilometre uzunluğunda kara sınırı vardır¹¹².

Harita 13: Gazze Şeridi ve Batı Şeria¹¹³

¹¹⁰ Pazarıcı, a.g.e., s.198.

¹¹¹ Başeren, 2010, a.g.e., s.155.

¹¹² Nejat Tarakçı, "Gazze'nin Gizemi", http://tasam.org/Files/Icerik/File/gazzenin_gizemi_d6220135-5007-43ac-8289-2c53aba840fc.pdf, (Erişim Tarihi: 10.01.2018).

¹¹³ "Filistin Nasıl İsrail'in Oldu?", <http://www.sondevir.com/haftasonu-eki/191108/filistin-nasil-israilin-oldu> (Erişim Tarihi: 10.01.2018).

1967 Altı Gün Savaşı’nda İsrail tarafından işgâl edilen Gazze Şeridi’nde 38 yıl boyunca devam eden işgâl, İsrail’in 2005’te çekilmesi ve bölgede iskân edilen yerleşimcilerin tahliye edilmesiyle birlikte sona ermiştir. Çekilme işleminin ardından 25 Ocak 2006’da yapılan seçimler, Hamas’ın zaferiyle neticelenmiş; 132 sandalyeli Filistin Meclisinde 76 sandalye kazanan Hamas, Batı Şeria ve Gazze Şeridi’nde kontrol icra eden Filistin Ulusal Yönetimi (Palestinian National Authority) bünyesinde hükümeti kurmuştur. Ancak İsrail ve batılı devletler, seçimle işbaşına gelen Hamas hükümetini tanımamışlar ve Hamas’ı bir politik aktör olarak muhatap almamayı tercih etmişlerdir. Seçimlerin ardından bölgeye yönelik baskılarını daha da artıran İsrail, Hamas’ı yönetimden uzaklaştırabilmek için bir dizi siyasî ve iktisadî yaptırım uygulamaya başlamıştır¹¹⁴.

Gazze yönetiminin Hamas’ın eline geçmesiyle birlikte İsrail, uyguladığı yaptırımları daha da sertleştirmiştir. Ekim 2008’de İsrail, Hamas üyelerini hedef alan bir hava saldırısında bulunarak ateşkese ihlâl etmiştir. Hamas üyesi altı kişinin hayatını kaybettiği bu olayın ardından İsrail’e yönelik saldırılar tekrar başlamıştır. Bunun üzerine İsrail, 27 Aralık 2008’de Gazze Şeridi’ne yönelik “Dökme Kurşun Harekâtı” (Operation Cast Lead) adını verdiği saldırıyı başlatmış ve 18 Ocak 2009’da ilan edilen ateşkese kadar da saldırılarını sürdürmüştür. Saldırının başlamasından kısa bir süre sonra İsrail, Gazze kaynaklı füze saldırılarının devam etmesini gerekçe göstererek Gazze Şeridi’ne silâh ve mühimmat girişini engellemek üzere deniz ablukası (naval blockade) uygulayacağı açıklamasında bulunmuş ve 3 Ocak 2009 itibarıyla Gazze Şeridi’ni denizden abluka altına almıştır¹¹⁵.

Konunun açıklığa kavuşturulabilmesi bakımından ablukanın unsurlarının neler olduğu ve bu bağlamda Gazze ablukasının uluslararası hukuka uygun olup olmadığı noktaları üzerinde biraz detaylı durulmasında fayda vardır.

Uluslararası hukuk açısından İsrail’in Gazze’ye uyguladığı ablukayı kısaca değerlendirecek olursa; İsrail, Haziran 2007’de Hamas’ın yönetime gelmesi neticesinde Gazze’ye, kara, deniz ve hava ablukası uygulamaya başlatmıştır. İsrail yönetimi, deniz ablukasını, Gazze Şeridi kıyılarından 20 deniz miline kadar tespit etmiş, abluka alanında

¹¹⁴ Hamdi Ahmet Topal, “İsrail’in Gazze Ablukası Ve Mavi Marmara Saldırısı”, *MHB Dergisi*, Yıl 32, Sayı 1, 2012 , s.104-105.

¹¹⁵ A.g.e., s.106.

deniz trafiğini tamamen yasaklamıştır. İsrail, abluka ile ilgili gerekli ilanı yapmış ve ablukadan dünyayı haberdar etmiştir¹¹⁶. Bu nokta da ilerleyen günlerde İsrail'in Gazze ablukasını kaldırması neticesinde Filistin Devleti'nin de deniz yetki alanları ile ilgili bazı hakları olabilecektir ve İsrail ile Mısır'ın bu hakları gözetmesi gerekecektir.

SURİYE

Suriye 19 Kasım 2003 tarihinde "Suriye'nin Karasularında Ulusal Egemenliğinin Belirlenmesi" ne ilişkin bir yasayı onaylamıştır. Bahse konu yasa ile yalnızca karasularını değil, aynı zamanda iç sular, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeye ilişkin rejimlerini de düzenlemiştir. Suriye, bu yasa ile paralel olarak "karasularının esas hatlardan itibaren 12 deniz mili, bitişik bölgesinin ise 24 deniz mili ve 200 deniz milini aşmayacak şekilde MEB'i olduğunu" BM'ye bildirmiştir¹¹⁷.

Harita-11: Suriye Tarafından İlan Edilen Petrol Arama Sahaları¹¹⁸

Suriye, bu kanun ile otuz beş deniz mili olarak ilân ettiği kara sularını sadece on iki deniz miline indirmekle kalmamış; ayrıca "Bitişik Bölge", "Kıta Sahanlığı" ve "MEB" ilân etmiş ve bu alanlar bakımından çeşitli düzenlemeler getirmiş bulunmaktadır. Kanunun başlığında belirtilen ötesinde, yalnızca kara sularını değil, aynı zamanda "İç Sular",

¹¹⁶ Yusuf Aksar, *Uluslararası Hukuk: Temel Metinler ve Davalarla, Birleşmiş Milletler*, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2017, s.30.

¹¹⁷ Yaycı, a.g.e, s.25.

¹¹⁸ A.g.e, s.26.

“Bitişik Bölge”, “Kıta Sahanlığı” ve “MEB”e ilişkin rejimi de düzenlediği görülmektedir. Bu alanların sınırlarıyla ilgili olarak ise, esas hatlardan itibaren ölçülecek mesafeler verilmek suretiyle dış sınırlarının tespit edildiği; komşu bir ülkeyle yan sınırların tespiti sorununa değinilmediği dikkat çekmektedir¹¹⁹.

Suriye Doğal Kaynaklar ve Petrol Bakanı ile GKRY Ticaret Bakanı arasında yapılan görüşmelerden sonra 2001 yılı sonunda Suriye ile GKRY'nin kıta sahanlığı ve MEB'in sınırlandırılmasına ilişkin antlaşmayı imzalamayı umut ettiklerini açıklamışlardır. Ancak henüz bu doğrultuda atılmış somut bir adım yoktur¹²⁰. Yaşanan bu duruma elbette Suriye'de devam eden iç savaş ve merkezi bir otoritenin yoksunluğu en büyük etken olmuştur.

DOĞU AKDENİZ KRİZİNDE YAŞANAN SON GELİŞMELER

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile Türkiye Cumhuriyeti arasında 2007 yılında yaşanan Doğu Akdeniz sorunu, bölgede krizin başlangıcı olarak gösterilebilir. 2007 başlarında GKRY'nin Lübnan ile münhasır ekonomik bölge sınırlandırma anlaşması imzalamasından sonra kendine ait olduğunu iddia ettiği bölgede 13 adet ruhsat sahası ilan etmesiyle başlayan gerilim, Türk Deniz Kuvvetlerinin bölgede tepki tatbikatı yapmasına kadar yükselmiştir.

Bölgede yaşanan son gelişmeler 2 Eylül 2018 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun, Türkiye'nin Doğu Akdeniz ve Karadeniz'deki deniz yetki alanları içinde kendi hidrokarbon çıkarma faaliyetlerine başlayacağını söylemesiyle¹²¹ farklı bir seyir almıştır. Konu ile ilgili KKTC Dışişleri Bakanı Kudret Özersay'da, Rum

¹¹⁹ Kaya, a.g.e., s.50.

¹²⁰ Bilge Adamlar, a.g.e. s.20.

¹²¹ “Çavuşoğlu: Türkiye, Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Faaliyetlerine Başlayacak”, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201809021035009375-mevlut-cavusoglu-turkiye-dogu-akdeniz-hidrokarbon/> (Erişim Tarihi: 02.09.2018).

tarafının adanın çevresinde petrol ve doğalgaz aramaya devam etmesi halinde Türk tarafının da arama yapmaya başlayacağını açıklamıştır¹²².

Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun açıklamalarının ardından Türkiye Doğu Akdeniz bölgesi ile ilgili plan ve programlarını hızlandırmış ve Fatih Sondaj gemisini bölgeye göndermiştir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Fatih Dönmez de, Akdeniz'de 2018 yılında ilk sondaj kuyusunun açılacağını belirtmiştir¹²³.

Türkiye'nin bir diğer hamlesi 2019 yılı Haziran ayının sonunda Yavuz Sondaj gemisinin bölgeye gönderilmesiyle gelmiştir. Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerine karşı yaptırım uygulama kararını vermesini ardından ise Oruç Reis sismik araştırma gemisi Akdeniz'e doğru yola çıkmıştır. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu AB yaptırımlarıyla ilgili "Eğer Türkiye'ye yönelik böyle kararlar alırsanız, faaliyetlerimizi artıracamız, 4. gemiyi de en kısa zamanda göndereceğiz" diye konuşmuştu. Çavuşoğlu Doğu Akdeniz'de egemenlik haklarını koruyacağını ilan ederken, AB yaptırımlarını da "Çok ciddiye almaya gerek yok" diye değerlendirmiştir.

Doğu Akdeniz gibi, böylesine karışık ve sorunlu bir bölgede sıcak çatışma yaşanması ihtimali her zaman mevcudiyetini koruyacak görünmektedir. Bu noktada, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumakla görevli olan Birleşmiş Milletler bir takım güvenlik tedbirleri alma yetkisine sahiptir. Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin VI Bölümü'ü "Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözülmesi" başlığı adı altındadır. Sözleşme'nin 33.maddesi şu şekildedir;

Madde 33

- 1.Süreğitmesi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebilecek nitelikte bir uyuşmazlığa taraf olanlar, her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ile, bölgesel kurulu ya da anlaşmalara başvurarak veya kendi seçecekleri başka yollarla buna çözüm aramalıdır.
- 2.Güvenlik Konseyi gerekli gördüğünde, tarafları aralarındaki uyuşmazlığı bu gibi yollarla çözmeye çağırır.

¹²² "Kuzey Kıbrıs: Doğu Akdeniz'de Ya Beraber Doğalgaz Arayacağız Ya Da Her Şey Duracak", https://tr.sputniknews.com/dogu_akdeniz/201803121032590257-kuzey-kibris/ (Erişim Tarihi: 12.03.2018).

¹²³ "Enerji Bakanı Dönmez: Fatih Sondaj Gemimizle Akdeniz'de İlk Kuyumuzu Bu Yıl Açacağız", <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201807261034473845-enerji-bakani-akdenizde-ilk-kuyumuzu-bu-yil-acacagiz/> (Erişim Tarihi: 26.07.2018).

Doğu Akdeniz'de Enerji Bağlamında Değişen Dengeler

Sözleşme metninde de ifade edildiği üzere bölgede olası bir çatışma riski taşıyan ülkelerin uyumsuzluğu uygun bir çözüme bağlamaları beklenmektedir. Doğu Akdeniz'de şuan için olası çatışma riskini taşıyan iki ülke, Türkiye ve GKRY'dir. (Ancak bu iki ülke arasında yaşanacak olası bir çatışma diğer devletleri de buna taraf edebilir.) Bu iki devletin BM sözleşmesinde de ifade edildiği üzere sorunu çözmek adına, birtakım girişimlerde bulunmaları beklenebilir. Burada temel sorun ise Türkiye'nin resmi olarak tanımadığı GKRY ile nasıl bir çözüm yolu gerçekleştireceğidir. Uluslararası hukukta, devletlerin tanınma işlemi tek taraflı bir hukuksal işlemidir. Yani bir devletin, başka bir devleti tanıyıp tanımayacağı ve bunun zamanı tümüyle tanıyan devletin takdirine bırakılmıştır. Şuan için Türkiye'nin, GKRY'ni resmi olarak tanıma ihtimali bulunmasa da ilerleyen tarihlerde, tarafların BM temsilcileri ya da BM Sözleşme'sinde de belirtildiği üzere tarafların kendi seçeceği bir yol ile çözüm yolu bulmaları istenebilir.

SONUÇ

Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmeler gerek bölge devletleri açısından, gerekse bölge devletleri ile siyasi ilişki içerisinde olan diğer devletler açısından büyük önem teşkil etmektedir. Türkiye ve KKTC, bölgede yaşanan gelişmelere tarafsız kalmamış ve Akdeniz bölgesi ile ilgili olan haklarını muhafaza etmiştir. Türkiye'nin Karadeniz, Akdeniz ve Ege'de doğal olarak ve herhangi bir ilandan bağımsız olarak, *filen (ipsofacto)* ve başlangıçtan beri (*ab initio*) kıta sahanlığı hakları mevcuttur. Dolayısıyla Türkiye'nin kıta sahanlığı olan alanlara kıyıdaş devletlerin, herhangi bir faaliyet gerçekleştirmeden önce, sınırlandırma sorunu olan alanlar için Türkiye ile işbirliği yoluna gitmesi gerekmektedir. Uluslararası hukukun hakkaniyet prensibi çerçevesinde de Doğu Akdeniz'e taraf devletlerin, hakça ve makul olan bir çözüm bulmaları beklenmektedir. Hakkaniyet ilkesi gereğince ise, bölgenin durumuna göre uygulanacak çözüm yolları değişiklik gösterebilmektedir.

Mevcut potansiyelleri tartışmalı olmakla birlikte, büyük ümitler bağlanan Doğu Akdeniz bölgesi ile ilgili olarak sorunun hem hukuki hem siyasi hem de ekonomik boyutları bulunmaktadır. Hukuki boyutları ile ilgili olarak daha öncede belirttiğimiz üzere 32°16'18"

meridyenin batısında kalan sahalarda MEB veya kıta sahanlığı sınırlandırmasının Türkiye'nin yerleşik uluslararası hukuktan doğan *ab inito* ve *ipso facto* mevcut hukuki egemen haklarını ilgilendirmektedir. Türkiye'nin söz konusu sınırlandırma sahasına bakan ilgili kıyıları 32° 16' 18" D boylamından Deveboynu Burnundan geçen 27° 22' 00" D boylamına kadardır. Bu iki nokta arasında Türkiye'nin kıyı uzunluğu ile Kıbrıs Adası'nın batı kıyılarının uzunluğu mukayese edildiğinde Türkiye'nin kıyılarının Kıbrıs kıyılarına bakarak çok daha uzun olduğu hemen fark edilecektir. GKRY'nin kısa kıyısına Doğu Akdeniz'in ortasında stratejik açıdan çok önemli geniş bir alanı deniz yetki alanı olarak verip, yüzlerce millik kıyıya hiç denecek kadar az bir alan vermek uluslararası hukukun en önemli ilkelerinden olan hakkaniyet ilkesine de ters düşmektedir. Bu nedenle yapılacak sınırlandırmanın, hakkaniyet prensibi çerçevesinde gerçekleşmesi önem teşkil etmektedir.

Sorunun siyasi boyutunda Türkiye ve KKTC, Rum Yönetimi'nin bölgedeki diğer devletler ile yaptığı deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşmalarının Kıbrıs sorunu çerçevesinde ele alınması gerektiğini dile getirmektedir. GKRY'nin diğer bölge devletleri ile imzaladığı sınırlandırma anlaşmalarındaki alanlar ile ilgili Türkiye'nin herhangi bir hak talebi bulunmamaktadır. Ancak bu anlaşmalar ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, Adanın deniz alanları üzerinde KKTC'nin de hak ve yetkilerine dikkat edilmesi ve Kıbrıslı Rumların Adada öteki kurucu halk olan Kıbrıs Türklerinin iradesini göz önünde tutmaması şeklindedir. Türkiye'nin, Kıbrıs'da devam etmekte olan müzakereler ile ilgili olarak çözüm sağlanamaması durumunda birtakım alternatifler gelişmesi gerekmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin AB Devletleri ve ABD gibi uluslararası düzeni etkileyici Devletleri çözüm konusunda Kıbrıs Türkleri lehinde etkilemesi ve Kıbrıs Türk Tarafının eşitliğini ve iki kesimliliğini kabul ettirmesi gerekebilir.

KAYNAKÇA

- Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu*, İstanbul, Küre Yayınları, 2004.
- Ahmet Zeki Bulunç, “Kıbrıs Uyuşmazlığının Kökleri ve Uyuşmazlığın Çözüm Yolu”, *Avrasya Dosyası*, Cilt:10 Sayı: 3, 2004.
- Aslan Gündüz, *Millîterarası Hukuk: Konu Anlatımı, Temel Belgeler, Örnek Kararlar*, İstanbul, Beta, 1998.
- Bilge Adamlar Kurulu Raporu, “Doğu Akdeniz’de Enerji Keşifleri ve Türkiye”, BİLGESAM Yayınları, İstanbul, 2013, Rapor No: 59.
- Cavid Abdullazade, “Doğu Akdeniz’de Mısır’la Antlaşma Şart”, *Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset*, No 608, 2013.
- Cihat Yaycı, “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye”(Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması), *Bilge Strateji Dergisi*, Cilt: 4 Sayı: 6, 2012.
- Cihat Yaycı, “Doğu Akdeniz’de Yetki Alanlarının Sınırlanmasında Libya’nın Rolü ve Etkisi”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı:14, Yıl:7, 2011.
- Dursun Yıldız, *Akdeniz’in Doğusu* (Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından), İstanbul, Bizim Kitaplar, 2008.
- “Doğal Gaz Piyasasında Önemli Bir Yer Alacak”, *Havadis Gazetesi*, (20.03.2015).
- “ENI – KOGAS Sondaja Başlıyor”, *Kıbrıs Postası Gazetesi*, (21.09.2014).
- Fatma Taşdemir, “Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik ve Siyasi Boyutları”, *Ankara Strateji Enstitüsü*, Ankara, 2012, Rapor No: 2012-3.
- Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri II*. Kitap (Uluslararası Hukuk Dersleri), Ankara, Turhan Kitabevi, 1997.
- İsmail Hakkı Demirel, “Doğu Akdeniz Havzası Hidrokarbon (Petrol-Gaz) Potansiyeli”, *Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset*, No 608, 2013.
- Levent Aksu, “Ana Hatlarıyla Kıbrıs’ın Stratejik Önemi”, *2023 Aylık Dergi*, Yıl: 5 Sayı: 49, 2005.
- Sami Doğru, “Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahaneliği”, *TBB Dergisi*, Sayı:119, 2015.
- Sertaç Hami Başeren, “Doğu Akdeniz Kıta Sahaneliği Ve Türkiye’nin Stratejisi Paneli”, (22.07.2007).
- Sertaç Hami Başeren, “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı” (Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı), *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Yıl:8 Sayı: 14, 2010.
- Sertaç Hami Başeren, “Doğu Akdeniz Yetki Alanları Sınırlanması Sorunu (Doğu Akdeniz Yetki Alanları Sınırlanması Sorunu)”, *Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset*, No 608, 2013.
- Soyalp Tamçelik, “Kıbrıs’taki İngiliz üslerinin stratejik önemi”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Yıl:8 Sayı: 1, 2011.
- Şenay Kaya, *Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları* (Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları),

- (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007).
- Şenay Kaya, Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'in Hukuki Statüsü ve Türkiye Cumhuriyeti İçin Stratejik Önemi", *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 9, 2007.
- UĞur Özgöker – Hüseyin, Çelik, "Kıbrıs'ta Enerji Politikaları ve İngiltere İlgisi", Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu, 11-13 Aralık 2014, KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi, basılmamış bildiri.
- Vedat Yorucu, "Kıbrıs Doğalgazı Açmazda: Sıkıştırılmış Doğalgaz Revaçta", *Kıbrıs Gazetesi*, 20 Mart 2015.
- Yusuf Aksar, "Birleşmiş Milletler Palmer (Mavi Marmara) Raporu ve Uluslararası Hukuk", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 9, Sayı 33, 2012.
- Yusuf Aksar, "Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması: Doğu Akdeniz Uyuşmazlığı", *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 2, 2012-2013.